

Miljöanpassade inköp

Verktyg för att nå de
nationella miljökvalitetsmålen

RAPPORT 6591 • NOVEMBER 2013

Miljöanpassade inköp

—

verktyg för att nå de nationella miljökvalitetsmålen

Kristna von Oelreich och Märta Philp

Beställningar

Ordertel: 08-505 933 40

Orderfax: 08-505 933 99

E-post: natur@cm.se

Postadress: CM Gruppen AB, Box 110 93, 161 11 Bromma

Internet: www.naturvardsverket.se/publikationer

Naturvårdsverket

Tel: 010-698 10 00 Fax: 010-698 10 99

E-post: registrator@naturvardsverket.se

Postadress: Naturvårdsverket, 106 48 Stockholm

Internet: www.naturvardsverket.se

ISBN 978-91-620-6591-1

ISSN 0282-7298

© Naturvårdsverket 2013

Tryck: CM Gruppen AB, Bromma 2013

Omslag: SXC

Förord

Den offentliga sektorn har ett ansvar för att bidra till att generationsmålet och de 16 nationella miljökvalitetsmålen uppnås. För att nå dessa mål har miljöanpassade inköp av varor och tjänster identifierats som ett viktigt styrmedel.

Syftet med att ställa miljökrav vid inköp av varor och tjänster är att minska miljöbelastningen och bidra till hållbara konsumtion- och produktionsmönster.

Naturvårdsverket har genomfört en enkätundersökning i syfte att återkommande följa upp hur statliga myndigheter, kommuner, landsting och statliga bolag arbetar med att ställa miljökrav i samband med inköp av varor och tjänster.

Rapporten är framtagen av Kristina von Oelreich och Märta Philp från Naturvårdsverket i samarbete med Sofia Hultåker Hammarström från SKOP.

Analys av enkätresultatet har skett med hjälp av Susanne Lång från Miljöstyrningsrådet, Anna Samulesson från Naturvårdsverket, Susanna Fink från PostNord, Frida Haag från SKL Kommentus och Anna Ekberg från Kammarkollegiet.

Stockholm 2013
Naturvårdsverket

Innehåll

FÖRORD	3
1 SAMMANFATTNING	6
2 SUMMARY	9
3 INLEDNING	12
3.1 Bakgrund	12
3.2 Syfte	12
3.3 Målgrupp	12
3.4 Metod och urval	12
3.5 Frågeformulär	12
3.6 Genomförande	12
3.7 Svarefrekvens	12
4 RESULTATREDOVISNING	14
4.1 Inledning	14
4.2 Fakta om organisationen och dess inköp	14
4.3 Ledning och styrning	17
4.4 Inköpskompetens	23
4.5 Genomförandet av inköpet - förberedelsearbetet	26
4.6 Genomförandet av inköpet -	27
4.7 Genomförandet av inköpet - utvärdering	32
4.8 Genomförandet av inköpet - uppföljning	33
4.9 Möjligheter och hinder	34
4.10 Miljöhänsyn och socialhänsyn vid offentlig upphandling	37
4.11 Miljöanpassning av upphandling	37
5 SLUTSATSER OCH KOMMENTARER	39
5.1 Inledning	39
5.2 Ledning och styrning	39
5.3 Kompetens	41
5.4 Genomförande av upphandlingar	41
BILAGA 1 FRÅGEFORMULÄR	44

1 Sammanfattning

Naturvårdsverket har regelbundet genomfört enkätundersökningar för att följa upp i vilken utsträckning miljökrav ställs vid offentlig upphandling i Sverige. Enkätundersökningar har genomförts år 2004, 2007 och 2009. Målgruppen för undersökningarna har varit upphandlingsansvariga inom kommuner, landsting och myndigheter.

Naturvårdsverket har genomfört en ny enkätundersökning under år 2013. Målgruppen har inte endast varit upphandlingsansvariga inom kommuner, landsting och myndigheter utan också upphandlingsansvariga inom statliga bolag och ambassader tillhörande Utrikesdepartementet.

Metod, målgrupp och frågorna i enkätundersökningen har i jämförelse med tidigare års undersökningar förändrats varvid jämförelserna med tidigare undersökningar är mycket få och övergripande.

Slutsatserna som dras från workshopen och resultatet från undersökningen är att miljökraven som ställs i inköp har ökat och därmed har kunskapen och arbetet med att ställa miljökrav blivit bättre. Enkäten visar bland annat att flertalet av de organisationer som svarat på enkäten har styrande dokument som t.ex. inköspolicys som ställer krav på att inköpen ska miljöanpassas. Trots att dessa styrdokument finns så visar undersökningen att det inte ställs miljökrav i inköpen i den utsträckning som kan önskas. En slutsats som dras är att ledningen på olika nivåer i organisationen behöver bli bättre på att följa upp och efterfråga att miljökrav verkligen ställs i inköpen. Undersökningen visar också att flertalet av organisationerna har både en centraliserad och decentraliserad inköpsorganisation, vilket också kan få betydelse för hur miljökraven ställs i samband med inköpen.

Det finns en tendens att många tror att det kostar mer och tar längre tid att genomföra inköp om miljökrav ställs. Trots detta vill flertalet av organisationerna ställa miljökrav och det som efterfrågas är fler och enklare verktyg, d.v.s. konkret hjälp i enskilda fall med att formulera miljökrav för olika typer av inköp.

För att nå dit krävs bättre utbildningar och att de som tillhandahåller utbildning har rätt bakgrund och kompetens. Det krävs också ett bättre internt samarbete mellan miljökunnsig personal och inköpare. För att bidra till en minskad miljöpåverkan bör organisationer ställa miljökrav i första hand utifrån några prioriterade områden som t.ex. inom energi, byggsektorn, transporter, livsmedel, kemikalier och IT.

Miljöanpassade inköp är ett viktigt styrmedel för att bidra till Generationsmålet och att de nationella miljö kvalitetsmålen uppnås. För att miljöanpassade inköp ska få den genomslagskraft som önskas så behöver frågan följas upp och efterfrågas på den politiska nivån i betydligt större utsträckning än vad som sker idag.

De viktigaste resultaten från årets undersökning är indelade utifrån nedanstående områden: (2009 års resultat inom parentes där så är jämförbart).

Ledning och styrning

- 31 procent har genomfört en miljöutredning som omfattar arbetet med miljöanpassade inköp
- 72 procent tog hänsyn till de 16 nationella miljö kvalitetsmålen i miljöutredningen
- 54 procent av organisationerna ser miljöanpassade inköp som ett strategiskt verktyg för att nå generationsmålet och de nationella miljö kvalitetsmålen
- 84(82) procent svarar att deras organisation har en inköps-/upphandlingspolicy eller några centrala riktlinjer som inkluderar miljöhänsyn vid inköp
- 66 procent svarar att organisationen har en miljöpolicy som innehåller frågor kring miljöanpassade inköp
- 53 (52) procent av organisationerna har interna miljö mål och/eller handlingsplaner för miljöanpassade inköp
- 56 procent av de organisationer som har interna miljö mål har mätbara miljö mål som följs upp och utvärderas av ledningen
- 55 procent av organisationerna har inköpsorganisationer och/eller rutiner för att säkerställa att miljö hänsyn tas i samband med att inköpen genomförs

Inköpskompetens

- 21 procent svarar att personer i ledande ställning genomgått någon utbildning i miljöanpassad offentlig upphandling och 18 procent i miljöanpassade inköp
- 34 procent svarar att personer som genomför inköp genomgått någon utbildning i miljöanpassad offentlig upphandling och 29 procent i miljöanpassade inköp
- 59 procent svarar att det finns personal med miljökompetens som kan hjälpa till att formulera miljökrav och 53 procent som kan värdera anbud och följa upp avtalet under avtalstiden

Genomförandet av inköpet

- 39 procent genomför alltid eller oftast en behovs-/marknadsanalys ur ett miljöperspektiv inför ett inköp
- 86 procent av organisationerna tar in miljöperspektivet när kraven på produkten/tjänsten utformas
- 70 (57) procent av organisationerna ställer alltid eller oftast miljökrav vid inköp
- 78 (52) procent väljer de miljöbästa produkterna/tjänsterna vid avrop från ramavtal

- 12 procent svarar att de tycker att det är lätt att ställa miljökrav i samband med inköp
- 60 (57) procent svarar att de använder Miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier

Möjligheter och hinder

- 64 procent svarar att det största hindret för miljöanpassade inköp är bristande kunskap

2 Summary

The Swedish Environmental Protection Agency has conducted surveys on a regular basis to follow up on the extent to which environmental requirements are stipulated in public procurement in Sweden. Surveys have been carried out in 2004, 2007 and 2009. The target group for the surveys has been people responsible for procurement in municipalities, county councils and government agencies.

The Swedish Environmental Protection Agency conducted a new survey in 2013. The target group was not only people responsible for procurement in municipalities, county councils and government agencies, but also responsible personnel in government companies and embassies associated with the Swedish Ministry for Foreign Affairs.

In comparison with previous surveys, the method, target group and questions in the survey questionnaire have been altered so correlations with previous surveys are very few and general.

Conclusions drawn from the workshop and results of the survey are that environmental requirements stipulated in procurements have increased, and as a result there has been improvement in knowledge of environmental requirements and efforts to incorporate them. Among other things, the survey indicates that several of the organisations responding to the survey have governing documents, such as procurement policies, that specify that purchases should be environmentally compliant. Despite the existence of these documents, the study indicates that environmental requirements are not stipulated in the purchases to the extent desired. One conclusion that can be drawn is that management at different levels of the organisation needs to be better at following up and demanding that environmental requirements actually are stipulated in the purchases. The survey also shows that most organisations have both a centralised and decentralised purchasing organisation, which also can have a significant impact on how environmental requirements are stipulated in connection with purchases.

There is a tendency for many people to believe that it costs more and takes a longer time to carry out procurement if environmental requirements are included. Despite this, the majority of organisations want to stipulate environmental requirements, and what is being requested are more and simpler tools – i.e., concrete help in individual cases with formulating environmental requirements for different types of purchases.

To achieve this, better training is required, and those who provide training need to have the right background and expertise. There is also a need for better internal collaboration between people knowledgeable about the environment and purchasers. To help reduce environmental impacts, organisations should first of all stipu-

late environmental requirements on the basis of some prioritised areas, such as within energy, the construction sector, transportation, food products, chemicals and information technology.

Environmentally compliant purchasing is an important policy instrument for helping to achieve the generational goal and national environmental quality objectives. In order for environmentally compliant purchases to have the desirable impact, the issue must be followed up and demanded at the political level to a much greater extent than what is happening today.

The most important results from this year's survey have been divided up into the areas listed below (2009 results are in parentheses when they are comparable).

Leadership and control

- 31 percent have conducted an environmental review that includes work with environmentally compliant purchases
- 72 percent took the 16 national environmental quality objectives into consideration in the environmental review
- 54 percent of the organisations regard environmentally compliant purchases as a strategic tool for achieving the generational goal and national environmental quality objectives
- 84 (82) percent respond that their organisations have procurement/purchasing policies or some central guidelines that include environmental considerations in purchasing
- 66 percent respond that the organisation has an environmental policy that includes questions about environmentally compliant purchases
- 53 (52) percent of the organisations have internal environmental objectives and/or action plans for environmentally compliant purchases
- 56 percent of the organisations that have internal environmental objectives have measurable environmental objectives that are followed up and evaluated by management
- 55 percent of the organisations have procurement organisations and/or procedures for ensuring that environmental considerations are observed in connection with carrying out purchases

Purchasing expertise

- 21 percent respond that people in management positions have undergone some training in environmentally compliant public procurement and 18 percent in environmentally compliant purchasing
- 34 percent respond that people who carry out purchasing have undergone some training in environmentally compliant public procurement and 29 percent in environmentally compliant purchasing
- 59 percent respond that there are personnel with environmental expertise who can help formulate environmental requirements and 53 percent who

can evaluate tenders and follow up the contract during the term of the contract

Implementation of the purchase

- 39 percent always or usually conduct a needs/market analysis from an environmental perspective before a purchase
- 86 percent of the organisations include the environmental perspective when the requirements for the product/service are drawn up
- 70 (57) percent of the organisations always or usually stipulate environmental requirements when purchasing
- 78 (52) percent choose the products/services that are best for the environment on the basis of specifications in the framework contract
- 12 percent respond that they think it is easy to stipulate environmental requirements in connection with purchases
- 60 (57) percent respond that they use the Swedish Environmental Management Council's procurement criteria

Opportunities and obstacles

64 percent respond that the greatest obstacle for environmentally compliant purchasing is a lack of knowledge

3 Inledning

3.1 Bakgrund

För att skapa hållbara konsumtion- och produktionsmönster är miljöanpassade inköp ett viktigt styrmedel. Naturvårdsverket har initierat en enkätundersökning med frågor kring miljöanpassade inköp med fokus på ledning och styrning, inköpskompetens, genomförande av inköpen och vilka möjligheter och hinder det finns när det gäller miljöanpassade inköp.

3.2 Syfte

Undersökningen syftar till att undersöka i vilken utsträckning miljökrav ställs i samband med inköp av varor och tjänster och hur tillfrågade offentliga verksamheter arbetar med frågan.

Resultatet från undersökningen syftar till att ge beslutsfattare och andra aktörer kunskap om hur arbetet med miljöanpassade inköp ser ut och vilka åtgärder som bör vidtas för att stärka arbetet med miljöanpassade inköp.

3.3 Målgrupp

Målgruppen för denna undersökning har varit upphandlare/inköpare hos statliga myndigheter inkl. ambassader, statliga bolag, landsting och kommuner.

3.4 Metod och urval

Undersökningen är genomförd som en webbenkät, där varje individ i urvalet har fått en individuell länk.

3.5 Frågeformulär

Frågeformuläret bestod av 40 frågor och det innehöll huvudsakligen frågor med fasta svarsalternativ (se bilaga 1).

3.6 Genomförande

Samtliga individer i urvalet har via e-post fått en inbjudan att delta i undersökningen. I inbjudan fanns en beskrivning av undersökningen samt en personlig länk till webbenkäten.

3.7 Svarsfrekvens

654 enkäter skickades ut och 382 svar kom in. Det innebär en svarsfrekvens på 58 %. Av de 382 svaren är 195 från statliga myndigheter, 142 från kommuner, 27 från

statliga bolag och 12 från landsting. 6 svarande har inte angett vilken typ av organisation de tillhör.

4 Resultatredovisning

4.1 Inledning

I detta kapitel beskrivs resultaten för varje enskild fråga ställd i undersökningen. Resultatredovisningen följer samma disposition som frågeformuläret. De flesta resultat presenteras både i skriftlig och i grafisk form. För vissa frågor presenteras även intressanta resultat från de olika delmålgrupperna, de är då enbart kommenterade i den löpande texten.

Resultatet i redovisningen är statistiskt oviktat.

4.2 Fakta om organisationen och dess inköp

Inledningsvis fick respondenterna besvara frågor om den egna organisationen och vilka inköpsmetoder som används.

Organisationstyp

Följande fråga ställdes: ”Är din organisation en statlig myndighet, statligt bolag, landsting eller kommun?”.

Hälften (52 procent) av dem som har besvarat webbenkäten är statliga myndigheter. Nästan två av fem (38 procent) är kommuner. Några (7 procent) är statliga bolag och få (3 procent) är landsting.

Antal anställda

Följande fråga ställdes: ”Ungefär hur många anställda har din organisation?”.

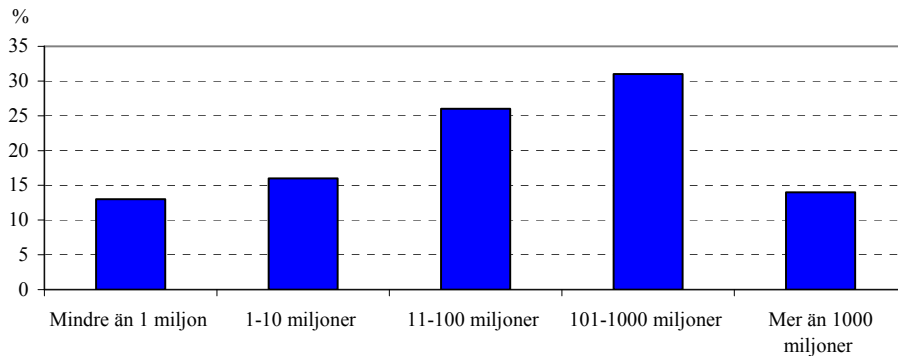
Drygt en fjärdedel (28 procent) har färre än 100 anställda. Därefter följer 101-500 anställda (19 procent), 501-1000 anställda (16 procent) och 1001-5000 anställda (24 procent). En av sju (14 procent) har fler än 5000 anställda.

Årlig inköpsvolym

Följande fråga ställdes: ”Ungefär hur stor är din organisations årliga inköpsvolym räknat i svenska kronor?”.

Drygt två av fem (45 procent) har en inköpsvolym om mer än 100 miljoner kronor. En av sju (14 procent) har en årlig inköpsvolym om mer än 1000 miljoner. En fjärdedel (26 procent) har årliga inköp om 11-100 miljoner kronor och en av sex (16 procent) har en inköpsvolym om 1-10 miljoner kronor. Färre (13 procent) har en inköpsvolym om mindre än 1 miljon.

Ungefär hur stor är din organisations årliga inköpsvolym räknat i svenska kronor?

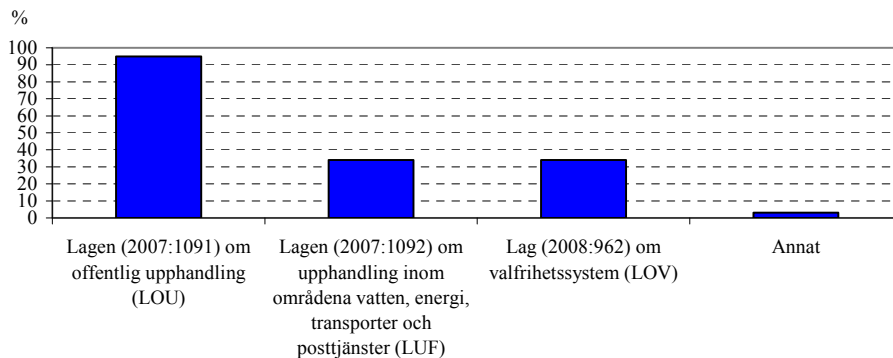

Lagar

Följande fråga ställdes: ”Lyder din organisation under någon eller några av följande lagar?”. Flera svar fick anges.

Nästan alla (95 procent) lyder under lagen om offentlig upphandling. En tredjedel lyder under lagen om upphandling inom områdena vatten, energi, transporter och posttjänster och lagen om valfrihetssystem (34 procent vardera). Några få (3 procent) har svarat med något annat alternativ.

Lyder din organisation under någon eller några av följande lagar? Flera svar fick anges.

Huvudsakliga inköpsmetoden

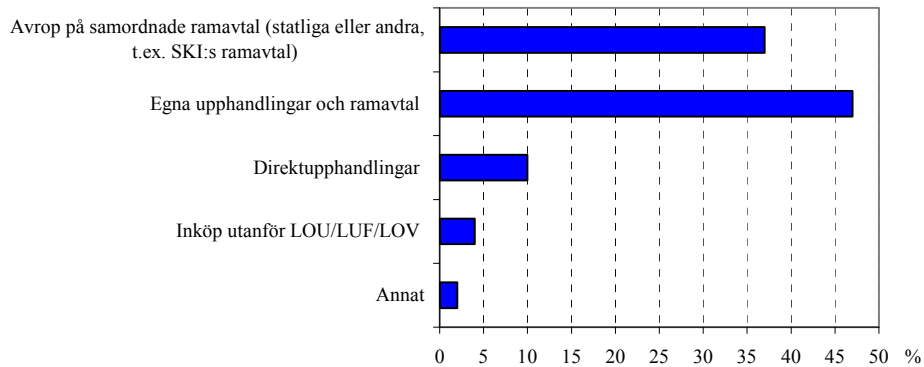
Följande fråga ställdes: ”Vilken är den huvudsakliga inköpsmetoden i din organisation?”.

Nästan hälften (47 procent) genomför egna upphandlingar och har egna ramavtal. Drygt en tredjedel (37 procent) gör främst avrop på samordnade ramavtal och en av tio (10 procent) använder direktupphandlingar. Några (4 procent) gör huvudsakligen sina inköp utanför LOU/LUF/LOV. 2 procent har svarat med något annat alternativ.

Kommuner och landsting genomför egna upphandlingar och använder sig av ramavtal i större utsträckning än statliga myndigheter och bolag. Statliga myndigheter har avrop på samordnade ramavtal i större utsträckning än statliga bolag, kommuner och landsting.

Vilken är den huvudsakliga inköpsmetoden i din organisation?

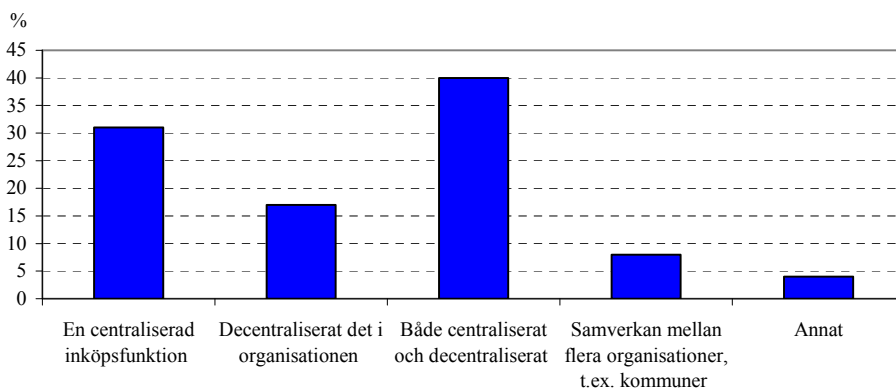

Hur inköpen är organiserade

Följande fråga ställdes: ”Hur är era inköp organiserade? Har ni en centraliserad inköpsfunktion, decentraliserat i organisationen, både centraliserat och decentraliserat, samverkan mellan flera organisationer, t.ex. kommuner eller något annat?”.

Två av fem (40 procent) har svarat att inköpen är både centraliserade och decentraliserade. Färre (31 procent) svarar att de har en centraliserad inköpsfunktion och en av sex (17 procent) har decentraliserat inköpen i organisationen. Några (8 procent) har samverkan mellan flera organisationer. 4 procent har svarat med något annat alternativ.

Hur är era inköp organiserade? Har ni ...

De organisationer som har stora årliga inköpsvolymerna har i större utsträckning än andra en centraliserad inköpsfunktion.

4.3 Ledning och styrning

Efter de inledande frågorna om den egna organisationen följde frågor om ledning och styrning av kvalitet och miljö.

Vilka modeller för kvalitet/miljö styrs organisationen av

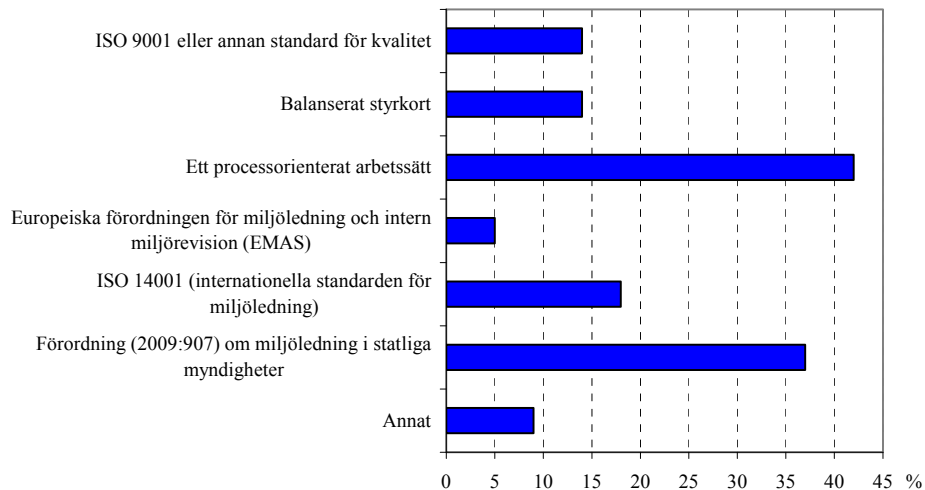
Följande fråga ställdes: ”Styrs din organisation utifrån någon av följande modeller för kvalitet och/eller miljö? Flera svar fick anges.

Drygt två av fem (42 procent) svarar att organisationen styrs av ett processorienterat arbetssätt. Drygt en tredjedel (37 procent) uppger att de styrs av förordningen (2009:907) om miljöledning i statliga myndigheter och färre (18 procent) styrs av ISO 14001 (internationella standarden för miljöledning).

En sjundedel har svarat att deras organisation styrs av ISO 9001 eller annan standard för kvalitet eller balanserat styrkort (14 procent vardera) och några (5 procent) har svarat att de styrs av Europeiska förordningen för miljöledning och intern miljörevision (EMAS). 9 procent har svarat med något annat alternativ.

Styrs din organisation utifrån någon av följande modeller för kvalitet och/eller miljö?

Flera svar fick anges.

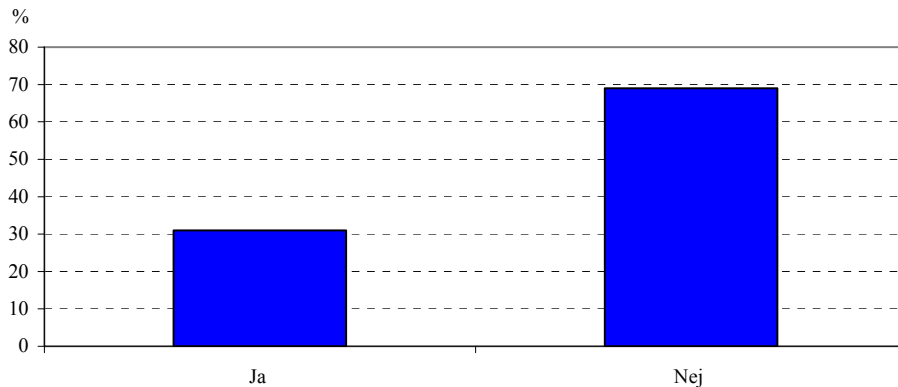

Miljöutredning

Följande fråga ställdes: ”Har din organisation genomfört en miljöutredning som omfattar arbetet med miljöanpassade inköp?”

Tre av tio (31 procent) har genomfört en miljöutredning som omfattar arbetet med miljöanpassade inköp.

Har din organisation genomfört en miljöutredning som omfattar arbetet med miljöanpassade inköp?

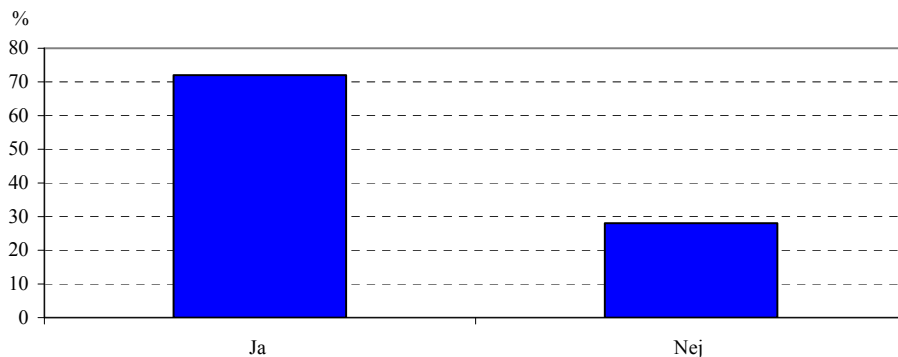

Hänsyn till de 16 nationella miljö kvalitetsmålen

Följande fråga ställdes till de organisationer som genomfört en miljöutredning: ”Togs hänsyn till de 16 nationella miljö kvalitetsmålen i miljöutredningen?”

Av de organisationer som har genomfört en miljöutredning har 72 procent tagit hänsyn till de 16 nationella miljö kvalitetsmålen.

Om ja,
Togs hänsyn till de 16 nationella miljö kvalitetsmålen i miljöutredningen?

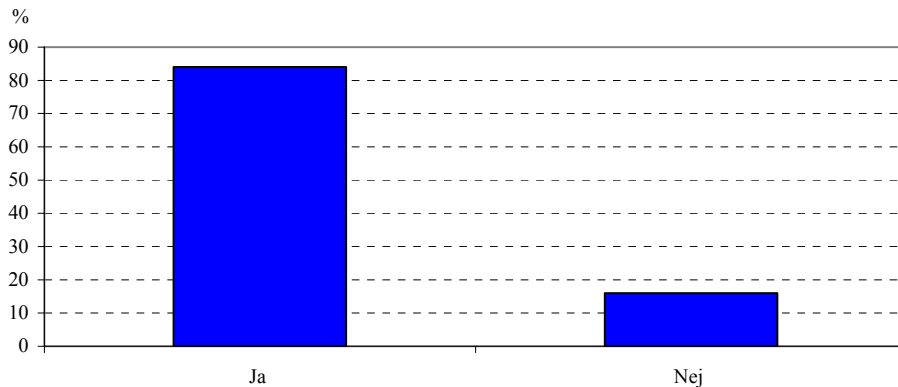
Inköps-/upphandlingspolicy

Följande fråga ställdes: ”Har din organisation någon inköps-/upphandlingspolicy eller några centrala riktlinjer som inkluderar miljö hänsyn vid inköp?”

De flesta (84 procent) svarar att deras organisation har en inköps-/upphandlingspolicy eller några centrala riktlinjer som inkluderar miljö hänsyn vid inköp. Statliga myndigheter har svarat att de inte har en inköps-/upphandlingspolicy i större utsträckning än övriga.

Bland landstingen har alla svarat att de har en inköps-/upphandlingspolicy.

Har din organisation någon inköps-/upphandlingspolicy eller några centrala riktlinjer som inkluderar miljöhänsyn vid inköp?

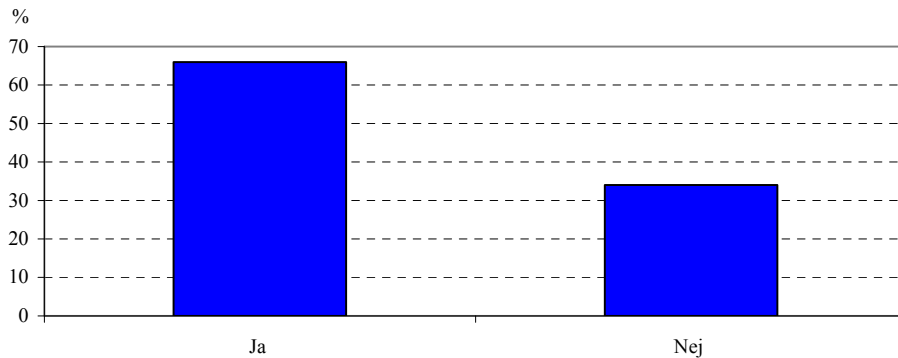

Miljöpolicy

Följande fråga ställdes: ”Har din organisation en miljöpolicy som innehåller frågor kring miljöanpassade inköp?”.

Två tredjedelar (66 procent) har svarat att organisationen har en miljöpolicy som innehåller frågor kring miljöanpassade inköp. Organisationer med färre än 100 anställda har det i mindre utsträckning än större organisationer.

Har din organisation en miljöpolicy som innehåller frågor kring miljöanpassade inköp?

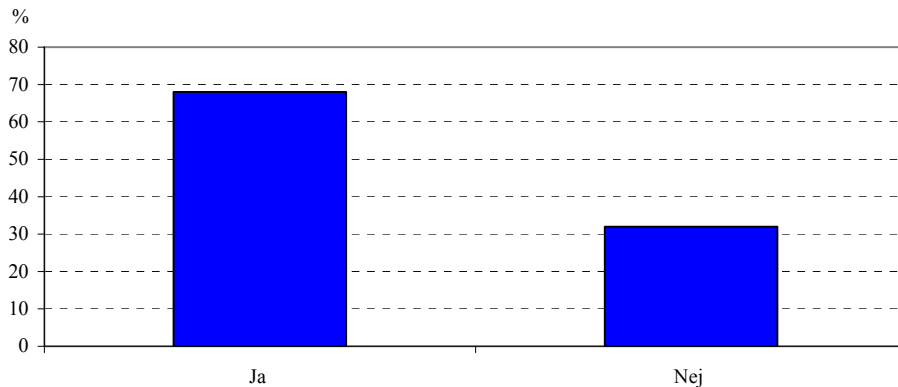

Integrerat inköpsarbete

Följande fråga ställdes: ”Är ert inköpsarbete en integrerad del i organisationens ordinarie verksamhetsplanering och uppföljning av budget och ekonomi?”.

Två tredjedelar (68 procent) svarar att organisationens inköpsarbete är en integrerad del i den ordinarie verksamhetsplaneringen. Hos kommunerna är inköpsarbetet i mindre utsträckning en integrerad del i organisationens ordinarie verksamhetsplanering och uppföljning av budget och ekonomi.

Är ert inköpsarbete en integrerad del i organisationens ordinarie verksamhetsplanering och uppföljning av budget och ekonomi?

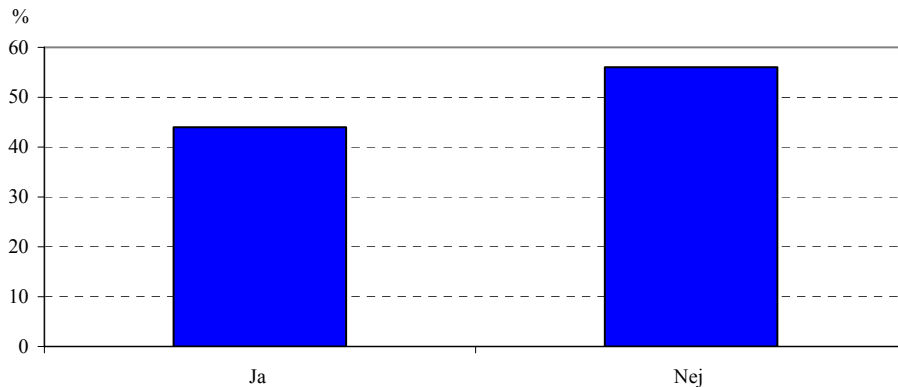

Uppföljning och utvärdering av inköpen

Följande fråga ställdes: ”Genomför organisationen en återkommande uppföljning och utvärdering av inköpen med stöd av statistik och mätetal/nyckeltal?”.

Knappt hälften (44 procent) av organisationerna genomför återkommande uppföljningar och utvärderingar av inköpen med stöd av statistik och mätetal/nyckeltal. Statliga myndigheter gör det i mindre utsträckning än övriga organisationer.

Genomför organisationen en återkommande uppföljning och utvärdering av inköpen med stöd av statistik och mätetal/nyckeltal?

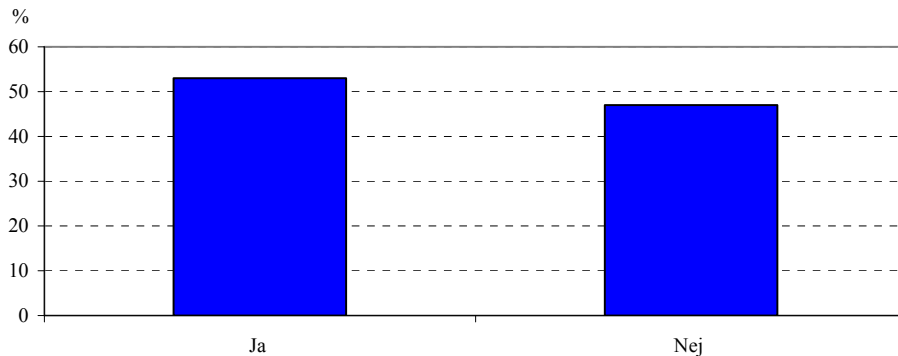

Interna miljömål

Följande fråga ställdes: ”Har din organisation några interna miljömål och/eller handlingsplaner för miljöanpassade inköp?”.

Drygt hälften (53 procent) av organisationerna har interna miljömål och/eller handlingsplaner för miljöanpassade inköp.

Har din organisation några interna miljömål och/eller handlingsplaner för miljöanpassade inköp?

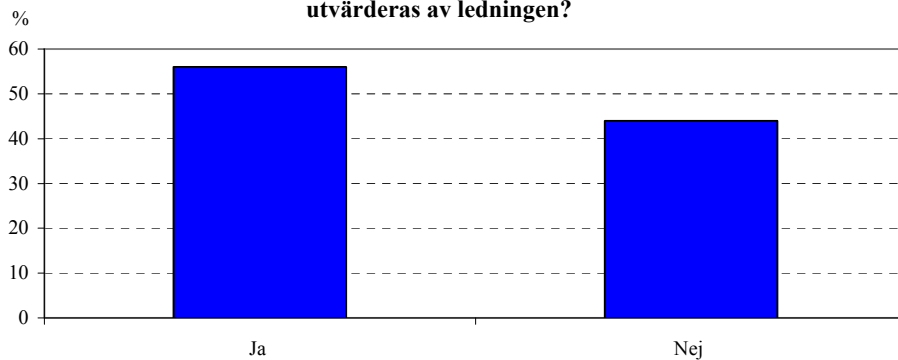

Följs miljömålen upp

Följande fråga ställdes till de organisationer som har interna miljömål: ”Är de interna miljömålen för inköp mätbara och följs det upp och utvärderas av ledningen?”.

Drygt hälften (56 procent) av de organisationer som har interna miljömål har mätbara miljömål som följs upp och utvärderas av ledningen.

Om ja,
Är de interna miljömålen för inköp mätbara och följs det upp och utvärderas av ledningen?

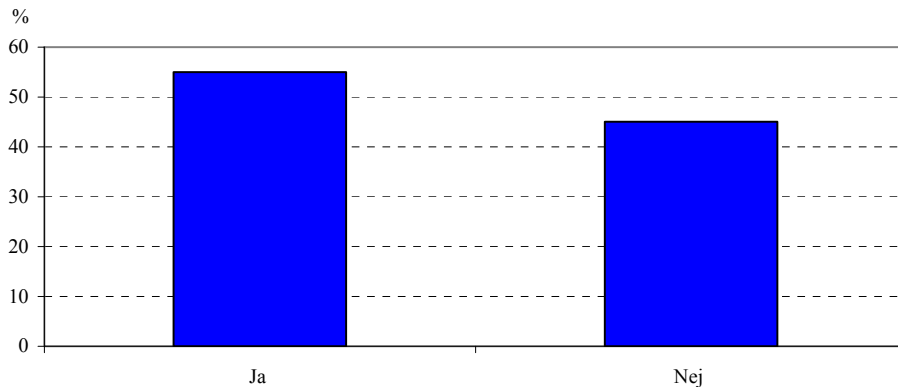

Inköpsorganisation/rutiner för miljöhänsyn

Följande fråga ställdes: ”Har din organisation en inköpsorganisation och/eller rutiner för att säkerställa att miljöhänsyn tas i samband med att inköpen genomförs?”.

Fler än hälften (55 procent) av organisationerna har inköpsorganisationer och/eller rutiner för att säkerställa att miljöhänsyn tas i samband med att inköpen genomförs. Organisationer med färre än 100 anställda saknar i större utsträckning än större organisationer rutiner och inköpsorganisation.

Har din organisation en inköpsorganisation och/eller rutiner för att säkerställa att miljöhänsyn tas i samband med att inköpen genomförs?

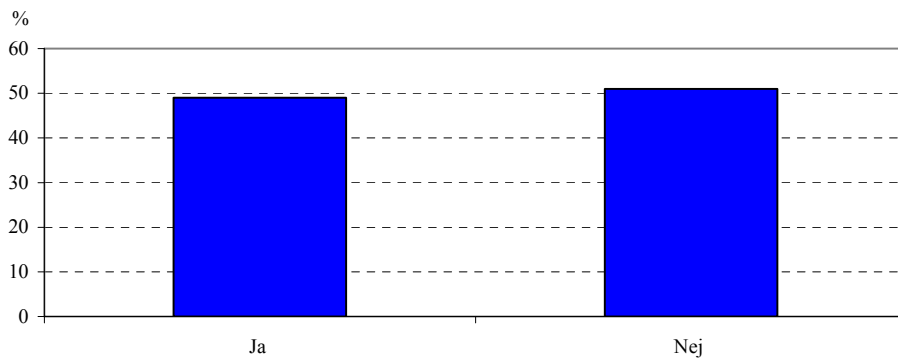

System för kontroll av inköp

Följande fråga ställdes: ”Har organisationen ett system för kontroll av att inköp av varor och tjänster görs i överensstämmelse med de avtal organisationen har upprättat?”

Nästan hälften (49 procent) av organisationerna har ett system för kontroll av att inköp av varor och tjänster görs i överensstämmelse med de avtal organisationen har upprättat.

Har organisationen ett system för kontroll av att inköp av varor och tjänster görs i överensstämmelse med de avtal organisationen har upprättat?

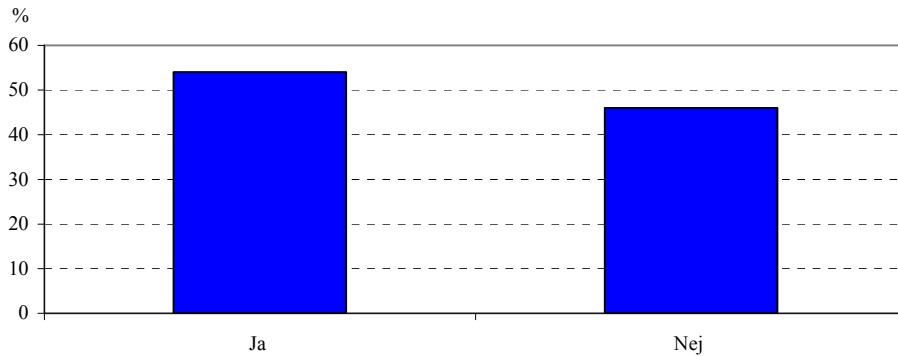
Miljöanpassade inköp som ett strategiskt verktyg

Följande fråga ställdes: ”Ser er organisation miljöanpassade inköp som ett strategiskt verktyg för att bidra till att uppnå generationsmålet och de nationella miljökvalitetsmålen?”

Mer än hälften (54 procent) av organisationerna har svarat att de ser miljöanpassade inköp som ett strategiskt verktyg för att bidra till att uppnå generationsmålet

och de nationella miljö kvalitetsmålen. Statliga myndigheter gör det i mindre utsträckning än övriga organisationer.

Ser er organisation miljöanpassade inköp som ett strategiskt verktyg för att bidra till att uppnå generationsmålet och de nationella miljö kvalitetsmålen?

4.4 Inköpskompetens

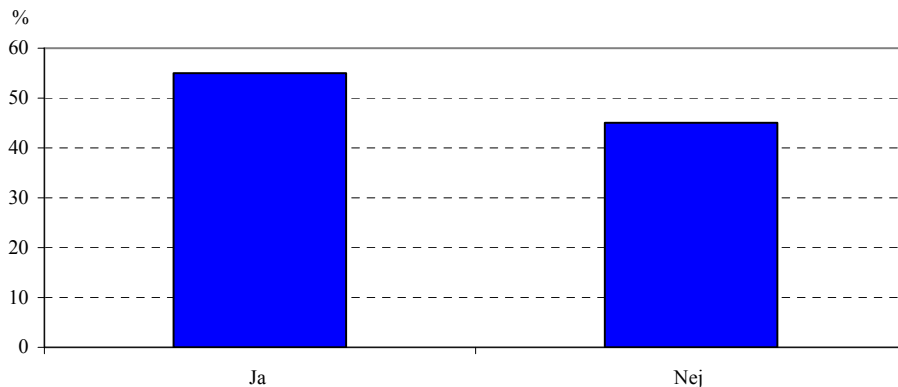
I detta avsnitt redovisas vilken utbildning som personer i organisationen har genomgått samt vilken miljökompetens som finns.

Utbildning för personer i ledande ställning

Följande fråga ställdes: ”Har personer i ledande ställning i din organisation genomgått någon utbildning i regelverket kring offentlig upphandling, miljöanpassad offentlig upphandling eller miljöanpassade inköp?”. Flera svar fick anges.

I en stor majoritet (65 procent) av organisationerna har personer i ledande ställning genomgått någon utbildning i regelverket kring offentlig upphandling. I en av fem organisationer (21 procent) har personer i ledande ställning genomgått någon utbildning i miljöanpassad offentlig upphandling och miljöanpassade inköp (18 procent).

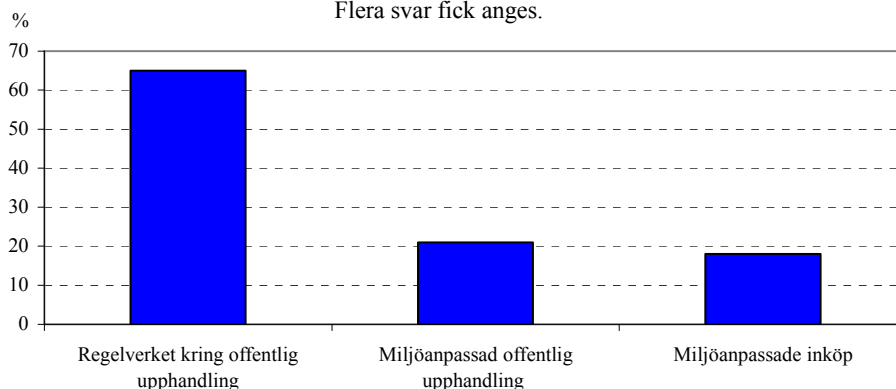
Har din organisation en inköpsorganisation och/eller rutiner för att säkerställa att miljöhänsyn tas i samband med att inköpen genomförs?

Har personer i ledande ställning i din organisation genomgått någon utbildning i...

Flera svar fick anges.

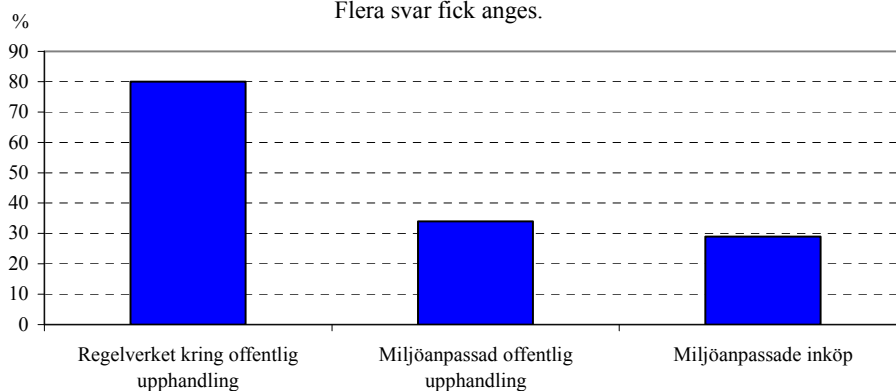
Utbildning för personer som genomför inköp

Följande fråga ställdes: ”Har personer som genomför inköp i din organisation genomgått någon utbildning i regelverket kring offentlig upphandling, miljöanpassad offentlig upphandling eller miljöanpassade inköp?”. Flera svar fick anges.

I de flesta (80 procent) av organisationerna har personer som genomför inköp genomgått någon utbildning i regelverket kring offentlig upphandling. I en av tre organisationer (34 procent) har personer som genomför inköp genomgått någon utbildning i miljöanpassad offentlig upphandling och miljöanpassade inköp (29 procent).

Har personer som genomför inköp i din organisation genomgått någon utbildning i...

Flera svar fick anges.

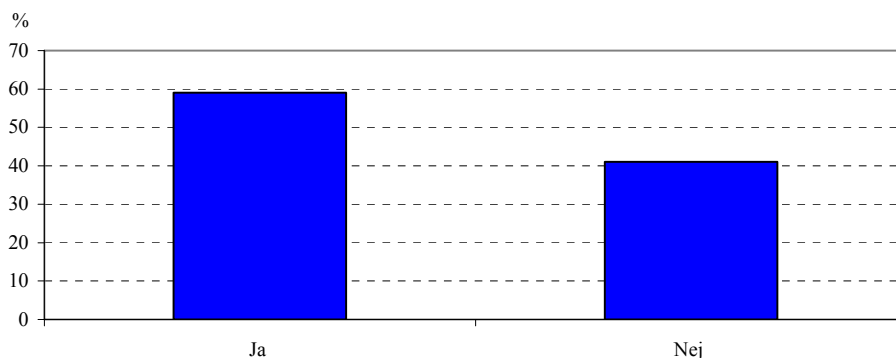

Miljökompetens

Följande fråga ställdes: ”Har din organisation personal med miljökompetens som kan hjälpa till att formulera miljökrav?”.

I en majoritet (59 procent) av organisationerna finns det personal med miljökompetens som kan hjälpa till att formulera miljökrav. Statliga myndigheter har det i mindre utsträckning än övriga organisationer.

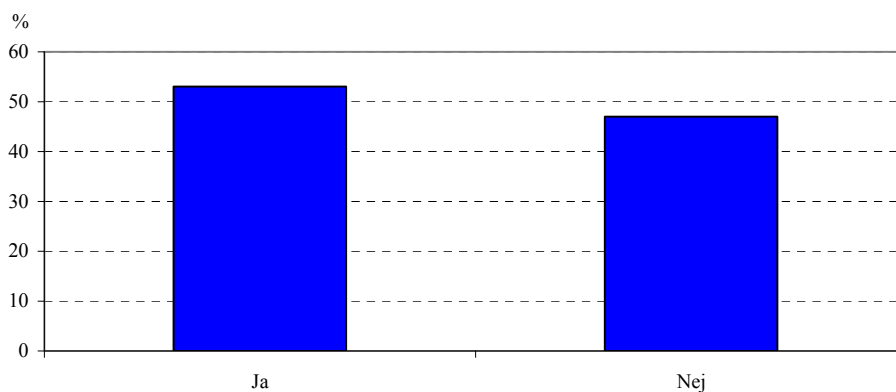
Har din organisation personal med miljökompetens som kan hjälpa till att formulera miljökrav?

Följande fråga ställdes: ”Har din organisation personal med miljökompetens som kan hjälpa till att utvärdera anbud och följa upp avtalet under avtalstiden?”.

I en majoritet (53 procent) av organisationerna finns det också personal med miljökompetens som kan hjälpa till att utvärdera anbud och följa upp avtalet under avtalstiden. Statliga myndigheter har det i mindre utsträckning än övriga organisationer.

Har din organisation personal med miljökompetens som kan hjälpa till att utvärdera anbud och följa upp avtalet under avtalstiden?

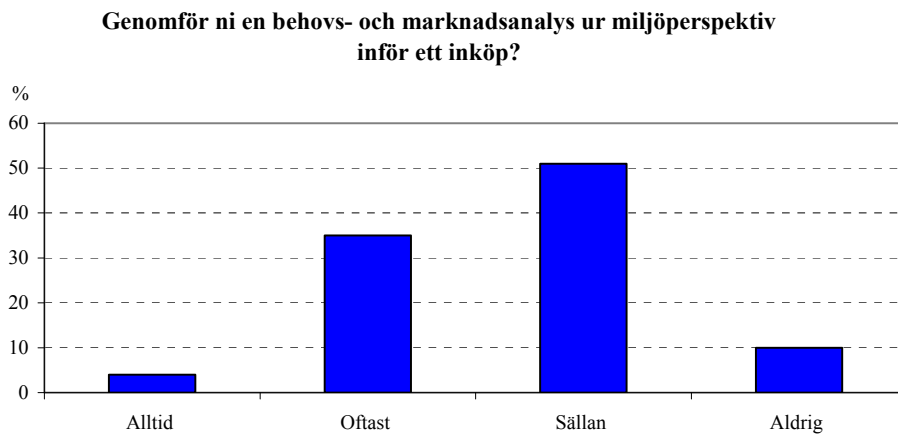
4.5 Genomförandet av inköpet - förberedelsearbetet

I detta avsnitt redovisas frågor som rör förberedelsearbetet inför ett inköp, huruvida behovs- och marknadsanalys genomförs och hur miljöperspektivet tas med i inköpsprocessen.

Behovs- och marknadsanalys

Följande fråga ställdes: ”Genomför ni en behovs- och marknadsanalys ur miljöperspektiv inför ett inköp?”.

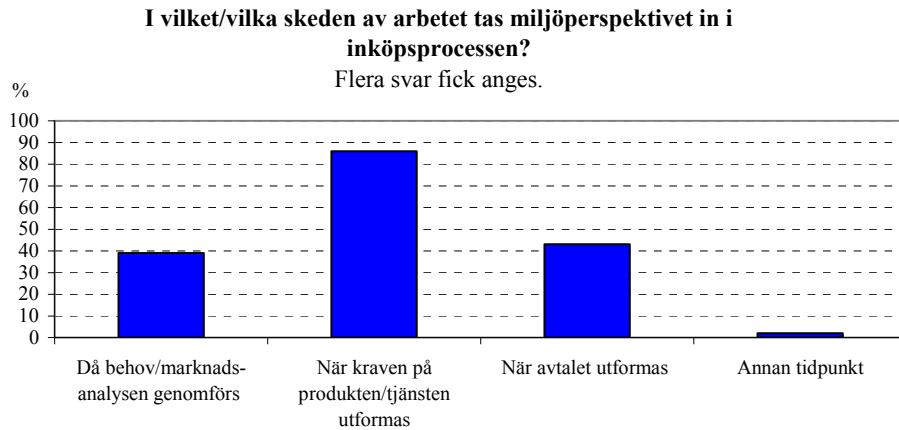
Två av fem (39 procent) av organisationerna genomför alltid eller oftast en behovs- och marknadsanalys ur ett miljöperspektiv inför ett inköp. Några (4 procent) gör det alltid. Hälften (51 procent) genomför sällan en behovs- och marknadsanalys och en av tio (10 procent) gör det aldrig.

Miljöperspektivet i inköpsprocessen

Följande fråga ställdes: ”I vilket/vilka skeden av arbetet tas miljöperspektivet in i inköpsprocessen?”. Flera svar fick anges.

De flesta organisationer (86 procent) tar in miljöperspektivet när kraven på produkten/tjänsten utformas. Två av fem (43 procent) gör det när avtalet utformas och färre (39 procent) gör det när behov/marknadsanalysen genomförs. 2 procent har svarat med någon annan tidpunkt.

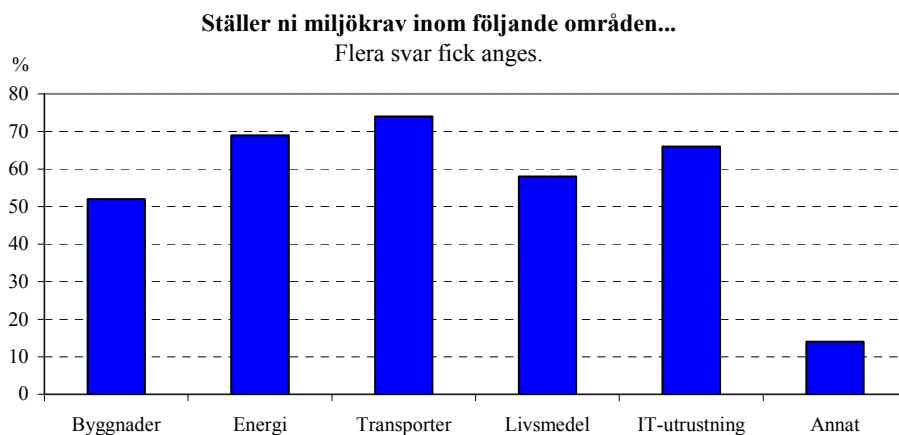
4.6 Genomförandet av inköpet - kravställning

I detta avsnitt redovisas resultatet av frågorna som berörde kravställningen vid inköpen.

Miljökrav

Följande fråga ställdes: ”Ställer ni miljökrav inom följande områden – byggnader, energi, transporter, livsmedel, IT-utrustning eller annat?”. Flera svar fick anges.

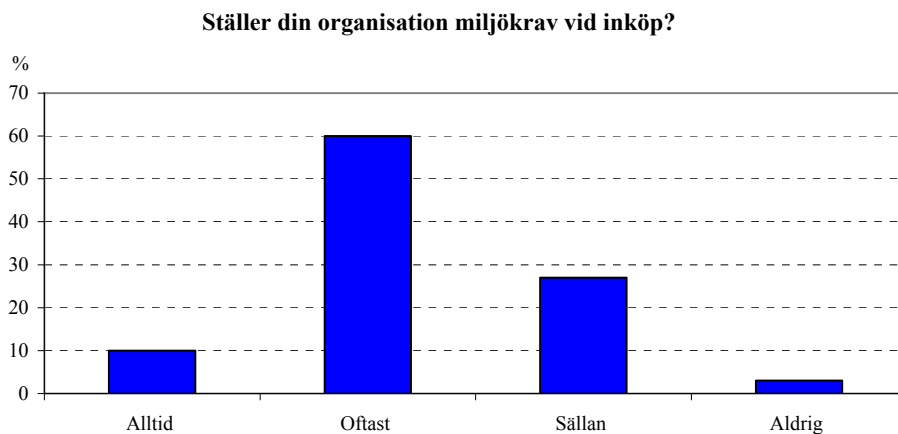
En mycket stor majoritet (74 procent) av organisationerna ställer miljökrav inom transporter. Nästan lika många (69 procent) ställer miljökrav inom energi och två av tre (66 procent) ställer miljökrav inom IT-utrustning. Därefter följer livsmedel (58 procent) och byggnader (52 procent). 14 procent har svarat med något annat alternativ. Kommuner och landsting ställer alltid eller nästan alltid miljökrav vid inköp av livsmedel.

Miljökrav vid inköp

Följande fråga ställdes: ”Ställer din organisation miljökrav vid inköp?”

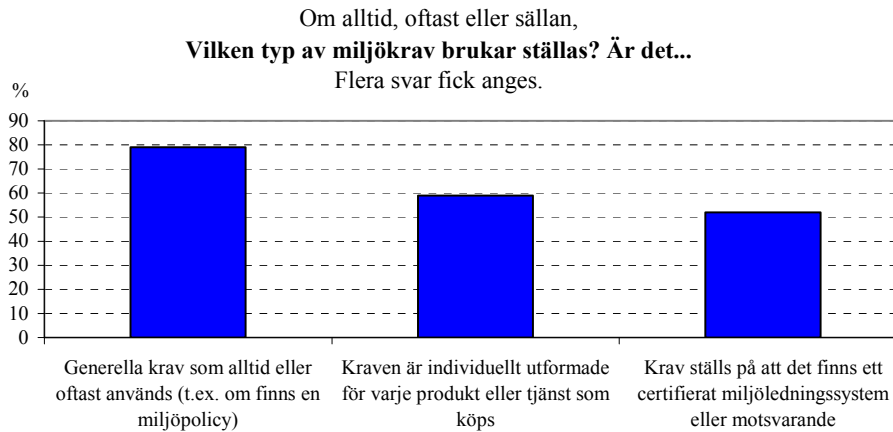
En stor majoritet (70 procent) av organisationerna ställer alltid eller oftast miljökrav vid inköp. En av tio (10 procent) gör det alltid. Drygt en av fyra (27 procent) ställer sällan miljökrav vid inköp och några få (3 procent) har svarat att de aldrig ställer miljökrav vid inköp.

Typ av miljökrav

Följande fråga ställdes till de organisationer som alltid, oftast eller sällan ställer miljökrav vid inköp: ”Vilken typ av miljökrav brukar ställas? Är det generella krav som alltid eller oftast används, kraven är individuellt utformade för varje produkt eller tjänst som köps, krav ställs på att det finns ett certifierat miljöledningssystem eller motsvarande?”. Flera svar fick anges.

En mycket stor majoritet (79 procent) av de organisationer som ställer miljökrav vid inköp brukar ställa generella krav som alltid eller oftast används (t.ex. om finns en miljöpolicy). En majoritet (59 procent) av organisationerna ställer individuellt utformade krav för varje produkt eller tjänst som köps och nästan lika många (52 procent) ställer krav på att det finns ett certifierat miljöledningssystem eller motsvarande.

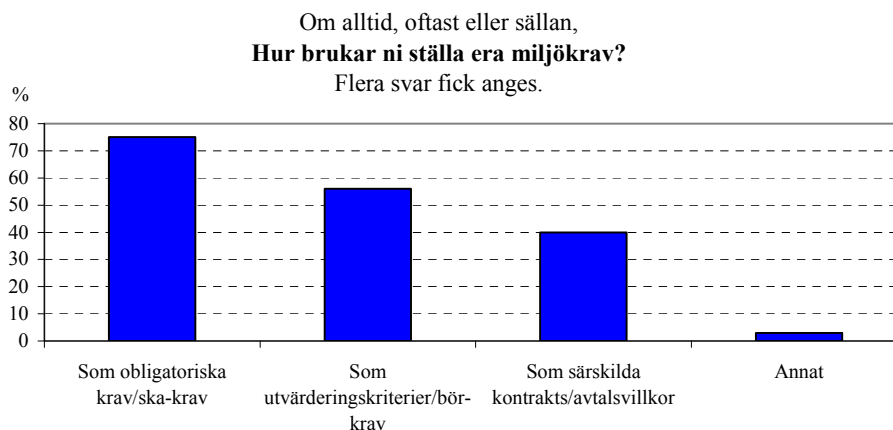

Hur ställs miljökraven

Följande fråga ställdes till de organisationer som alltid, oftast eller sällan ställer miljökrav vid inköp: ”Hur brukar ni ställa era miljökrav? Som obligatoriska krav/ska-krav, som utvärderingskriterier/bör-krav eller som särskilda kontrakts-/avtals-villkor?”. Flera svar fick anges.

En mycket stor majoritet (75 procent) av organisationerna som ställer miljökrav vid inköp gör det som obligatoriska krav/ska-krav. En majoritet (56 procent) gör det som utvärderingskriterier/bör-krav och två av fem (40 procent) gör det som särskilda kontrakts-/avtalsvillkor. 3 procent har svarat med något annat alternativ.

Organisationerna fick även svara på frågan varför de valt att ställa kraven på ovanstående sätt. Många har svarat att det beror på vilken typ av vara/tjänst som de ska upphandla.

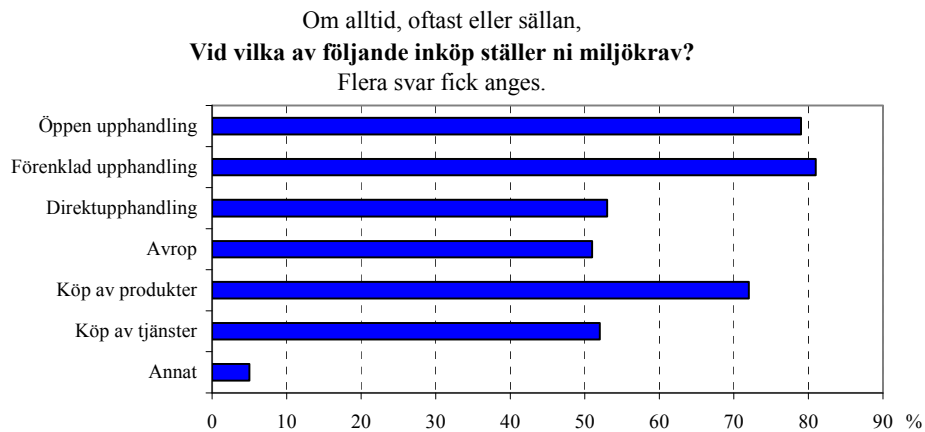

Vid vilka inköp ställs miljökrav

Följande fråga ställdes till de organisationer som alltid, oftast eller sällan ställer miljökrav vid inköp: ”Vid vilka av följande inköp ställer ni miljökrav? Öppen upp-

handling, förenklad upphandling, direktupphandling, avrop, köp av produkter, köp av tjänster eller något annat?”. Flera svar fick anges.

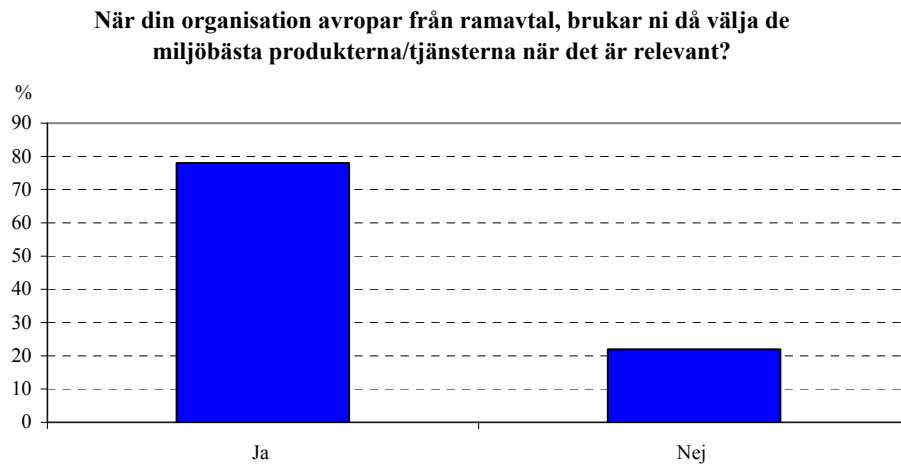
De flesta organisationer som ställer miljökrav (81 procent) gör det vid förenklade upphandlingar. Nästan lika många (79 procent) gör det vid öppna upphandlingar och en stor majoritet (72 procent) gör det vid köp av produkter. Därefter följer direktupphandling (53 procent), köp av tjänster (52 procent) och avrop (51 procent). 5 procent har svarat med något annat alternativ.

Avrop från ramavtal

Följande fråga ställdes: ”När din organisation avropar från ramavtal, brukar ni då välja de miljöbästa produkterna/tjänsterna när det är relevant?”.

En mycket stor majoritet (78 procent) väljer de miljöbästa produkterna/tjänsterna när det är relevant.

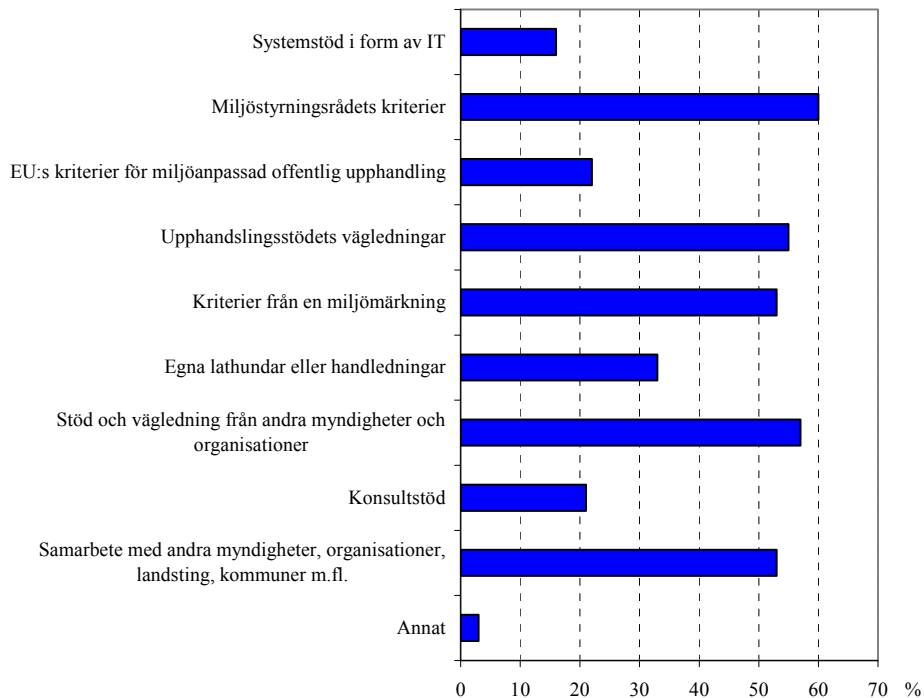
Verktyg och vägledningar

Följande fråga ställdes: ”Använder din organisation något/några av följande verktyg eller vägledningar som hjälp för att miljöanpassa era inköp?”. Flera svar fick anges.

Många organisationer (60 procent) använder miljöstyrningsrådets kriterier som hjälp för att miljöanpassa inköpen. Nästan lika många (57 procent) använder stöd och vägledning från andra myndigheter och organisationer. Därefter följer upphandlingsstödet vägledningar (55 procent), kriterier från en miljömärkning och samarbete med andra myndigheter, organisationer, landsting, kommuner m.fl. (53 procent vardera), egna lathundar och handledningar (33 procent), EU:s kriterier för miljöanpassad offentlig upphandling (22 procent), konsultstöd (21 procent) och systemstöd i form av IT (15 procent). 3 procent har svarat med något annat alternativ.

Använder din organisation något/några av följande verktyg eller vägledningar som hjälp för att miljöanpassa era inköp?

Flera svar fick anges.

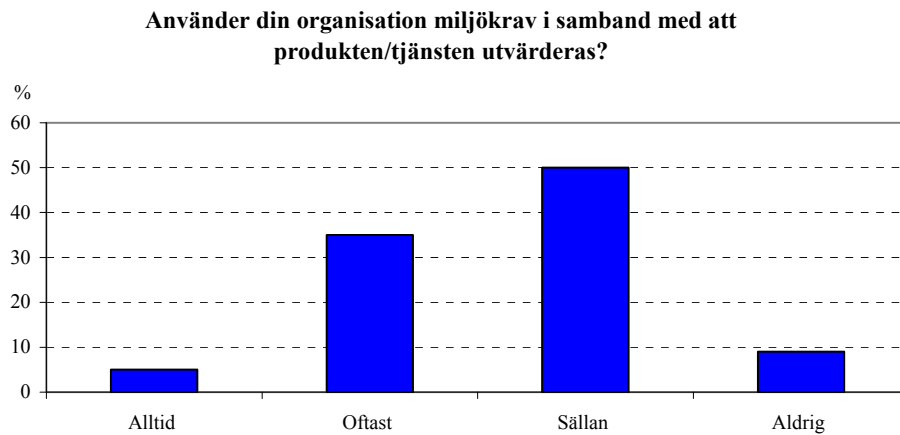
4.7 Genomförandet av inköpet - utvärdering

I detta avsnitt redovisas resultatet av frågorna som berör utvärderingen vid inköpsprocessen.

Miljökrav i samband med utvärdering

Följande fråga ställdes: ”Använder din organisation miljökrav i samband med att produkten/tjänsten utvärderas?”.

Två av fem (40 procent) av organisationerna använder alltid eller oftast miljökrav i samband med att produkten/tjänsten utvärderas. Några (5 procent) gör det alltid. Hälften (50 procent) gör det sällan och en av tio (9 procent) gör det aldrig.

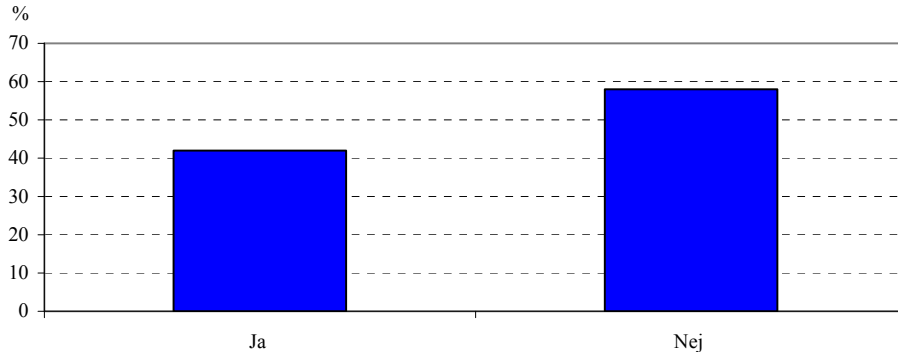

Användning av totalkostnads-/livscykelkostnadsberäkningar

Följande fråga ställdes: ”Brukar din organisation använda totalkostnads-/livscykelkostnads-beräkningar när det är relevant?”.

Två av fem organisationer (42 procent) brukar använda totalkostnads-/livscykelkostnadsberäkningar när det är relevant. Statliga myndigheter gör det i mindre utsträckning än övriga organisationer.

**Brukar din organisation använda totalkostnads-/
livscykelkostnadsberäkningar när det är relevant?**

4.8 Genomförandet av inköpet - uppföljning

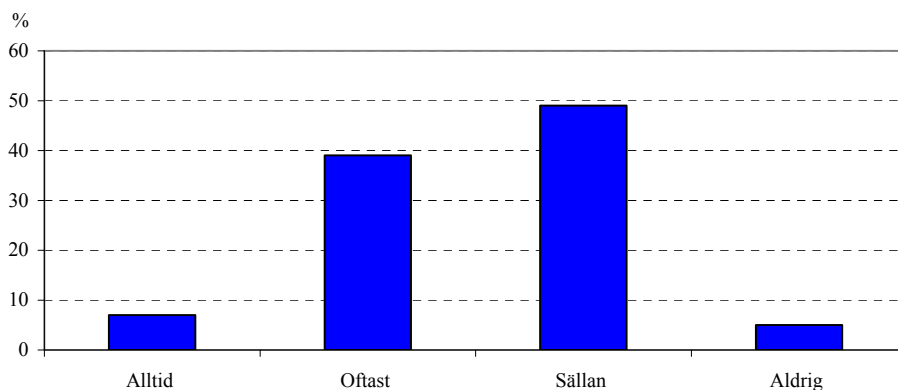
I detta avsnitt redovisas resultatet av frågorna som berör uppföljningen av inköpen.

Uppföljning av miljökrav

Följande fråga ställdes: ”Följer din organisation upp de miljökrav som ställts i samband med era inköp under kontrakts-/avtalstiden?”.

Nästan hälften (46 procent) av organisationerna följer alltid eller oftast upp de miljökrav som ställts i samband med inköpen under kontrakts-/avtalstiden. Några (7 procent) gör det alltid. Hälften (49 procent) följer sällan upp miljökraven och några (5 procent) gör det aldrig.

**Följer din organisation upp de miljökrav som ställts i samband med era
inköp under kontrakts-/avtalstiden?**

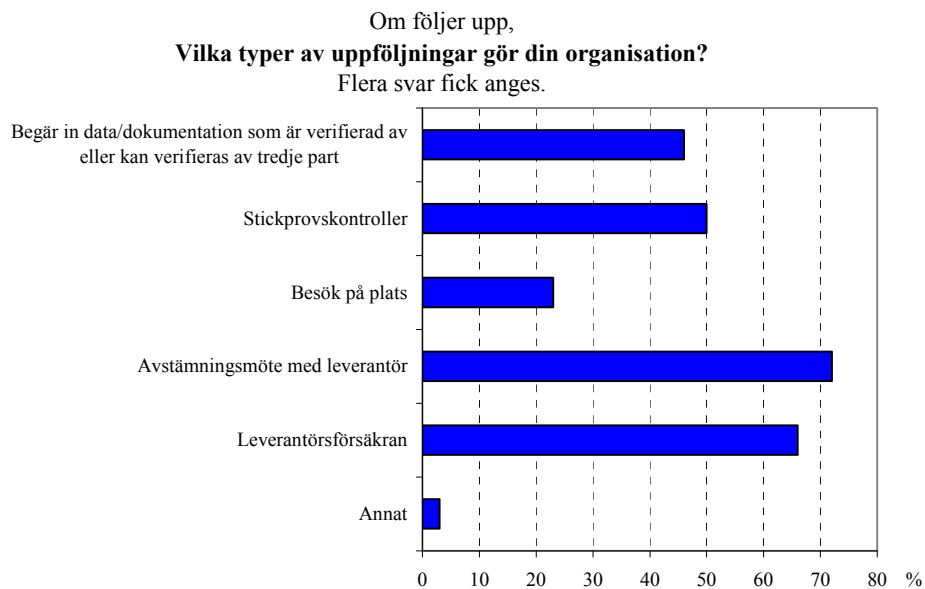

Typ av uppföljning

Följande fråga ställdes till de organisationer som följer upp miljökrav: ”Vilka typer av uppföljningar gör din organisation? Begär in data/dokumentation som är verifierad av eller kan verifieras av tredje part, stickprovskontroller, besök på plats, av-

stämmningsmöte med leverantör, leverantörsförsäkran eller något annat?” Flera svar fick anges.

Bland de organisationer som följer upp miljökraven är det en mycket stor majoritet (72 procent) som har avstämningsmöte med leverantören. Två av tre (66 procent) får leverantörsförsäkran och hälften (50 procent) genomför stickprovskontroller. Därefter följer att organisationerna begär in data/dokumentation som är verifierad av eller kan verifieras av tredje part (46 procent) och besök på plats (23 procent). 3 procent har svarat med något annat alternativ.

4.9 Möjligheter och hinder

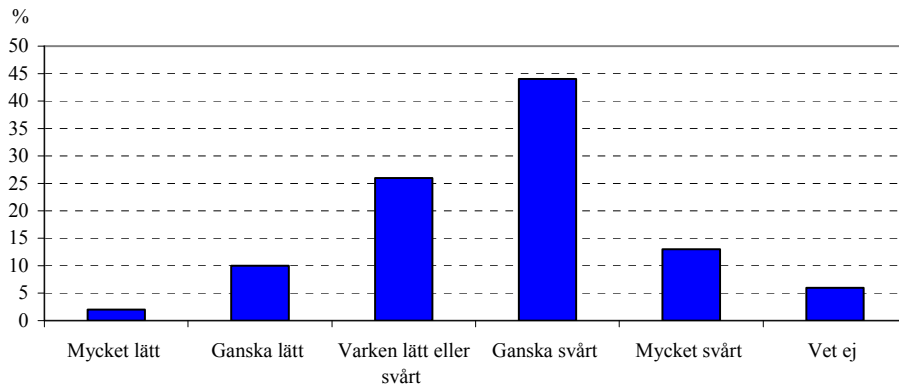
I detta avsnitt redovisas resultatet av frågorna som handlar om vilka möjligheter och hinder som upphandlarna möter.

Miljökrav i samband med inköp

Följande fråga ställdes: ”Är det lätt eller svårt att ställa miljökrav i samband med inköp?”

Det är bara en av tio (12 procent) som tycker att det är mycket eller ganska lätt att ställa miljökrav i samband med inköp. En majoritet (57 procent) tycker att det är mycket eller ganska svårt att ställa miljökrav i samband med inköp och drygt en tiondel (13 procent) tycker att det är mycket svårt. En fjärdedel (26 procent) har svarat att det varken är lätt eller svårt och några (6 procent) vet inte.

Är det lätt eller svårt att ställa miljökrav i samband med inköp?

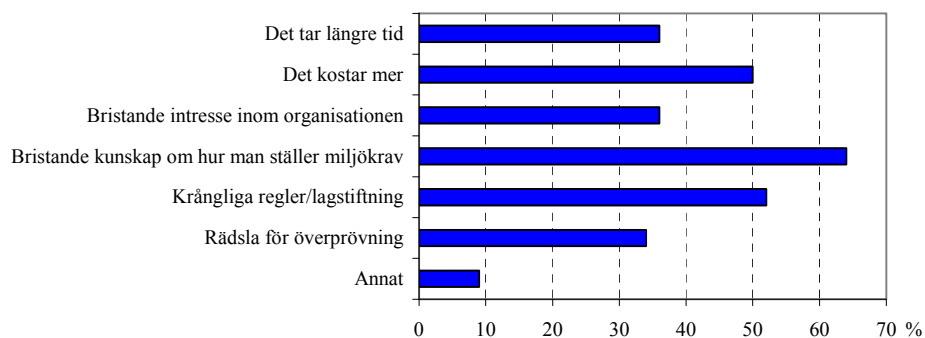
De största hindren för miljöanpassade inköp

Följande fråga ställdes: ”Vilka är de största hindren för miljöanpassade inköp i din organisation? Det tar längre tid, det kostar mer, bristande intresse inom organisationen, bristande kunskap om hur man ställer miljökrav, krångliga regler/lagstiftning, rädsla för överprövning eller något annat?”. Flera svar fick anges.

En stor majoritet (64 procent) svarar att det största hindret för miljöanpassade inköp är bristande kunskap om hur man ställer miljökrav. Drygt hälften (52 procent) svarar att det är krångliga regler/lagstiftning. Därefter följer det kostar mer (50 procent), det tar längre tid och bristande intresse inom organisationen (36 procent vardera) och rädsla för överprövning (34 procent). 9 procent har svarat med något annat alternativ.

Vilka är de största hindren för miljöanpassade inköp i din organisation?

Flera svar fick anges.

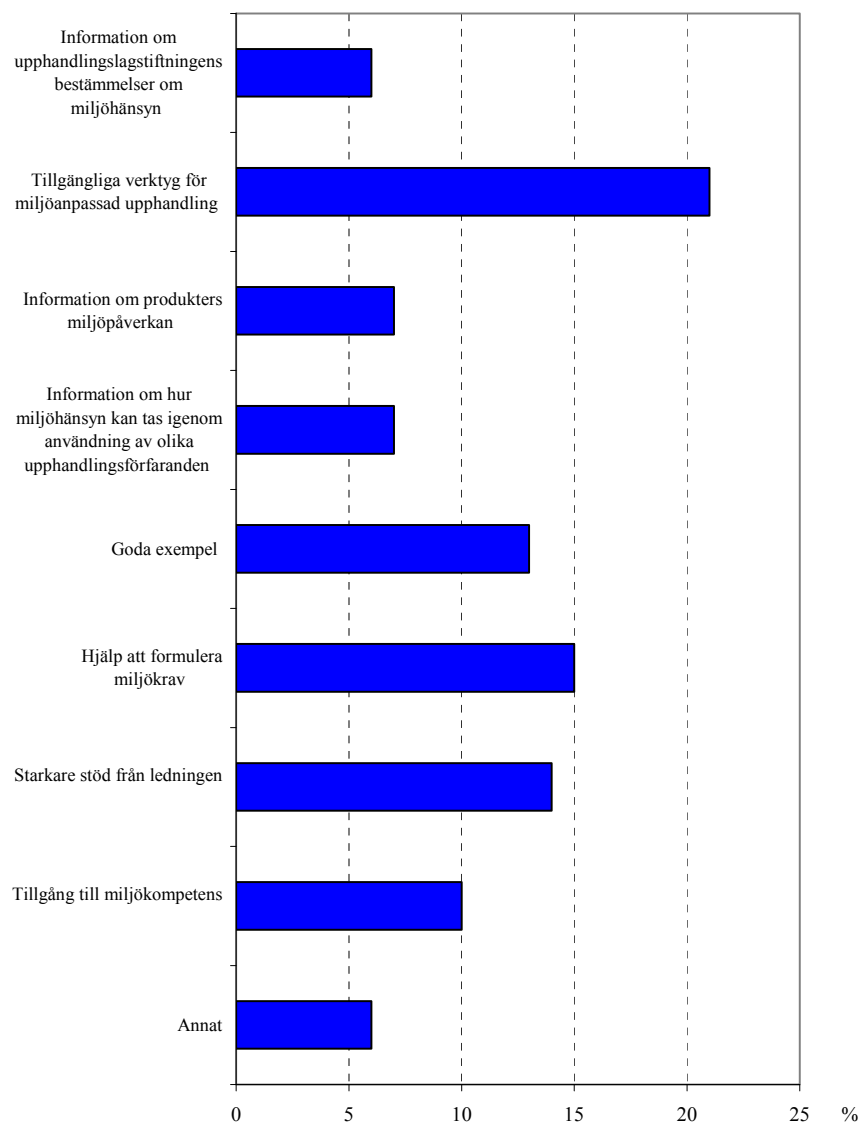

Ställa miljökrav i större utsträckning

Följande fråga ställdes: ”Vad tror du i första hand skulle få din organisation att i större utsträckning ställa miljökrav?”.

En femtedel av organisationerna (21 procent) svarar att de i större utsträckning skulle ställa miljökrav om det fanns tillgängliga verktyg för miljöanpassad upphandling. På andra plats kommer hjälp att formulera miljökrav (15 procent). Därefter följer starkare stöd från ledningen (14 procent), goda exempel (13 procent), tillgång till miljökompetens (10 procent), information om produkters miljöpåverkan och information om hur miljöhänsyn kan tas igenom användning av olika upphandlingsförfaranden (7 procent vardera) och information om upphandlingslagstiftningens bestämmelser om miljöhänsyn (6 procent). 6 procent har svarat med något annat alternativ.

Vad tror du i första hand skulle få din organisation att i större utsträckning ställa miljökrav?

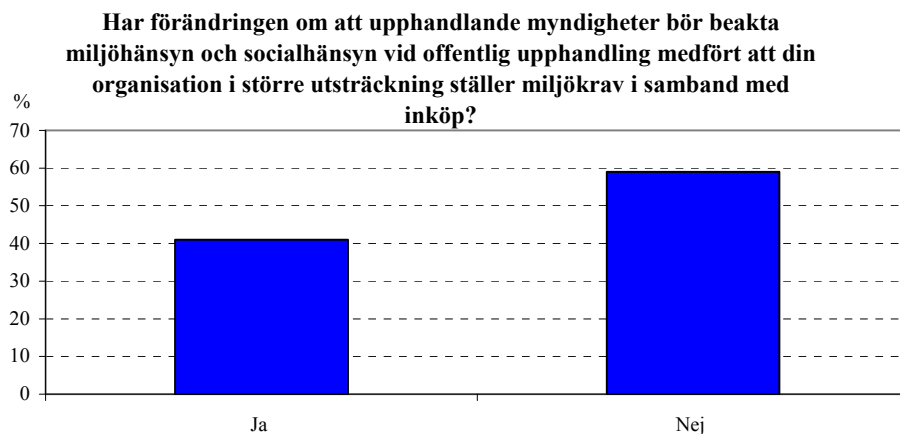

4.10 Miljöhänsyn och socialhänsyn vid offentlig upphandling

Följande fråga ställdes till de organisationer som lyder under LOU, LUF, och LOV: ”Den 15 juli 2010 1 kap. 9 a § infördes en ny bestämmelse i lagen (2007:1091) om offentlig upphandling som säger att upphandlande myndigheter bör beakta miljöhänsyn och sociala hänsyn vid offentlig upphandling om upphandlingens art motiverar detta.”.

”Har den förändringen medfört att din organisation i större utsträckning än tidigare ställer miljökrav i samband med inköp?”.

Två av fem organisationer (41 procent) svarar att förändringen har medfört att organisationen i större utsträckning än tidigare ställer miljökrav i samband med inköp.

4.11 Miljöanpassning av upphandling

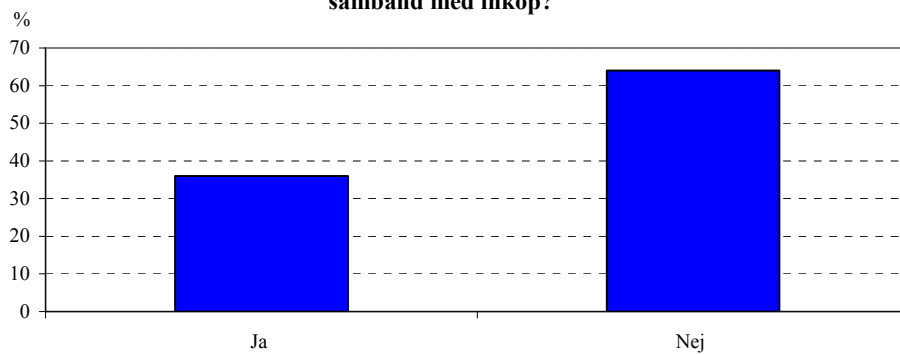
Följande fråga ställdes till de organisationer som lyder under LOU, LUF, och LOV: ”Den 1 januari 2010 trädde förordningen (2009:907) om miljöledning i statliga myndigheter i kraft. I 13 § i förordningen anges att myndighetens miljöledningssystem ska innebära att myndigheten miljöanpassar sina upphandlingar i den mån en sådan anpassning är möjlig.”.

”Har den förändringen medfört att din organisation i större utsträckning än tidigare ställer miljökrav i samband med inköp?”.

Drygt en av tre organisationer (36 procent) svarar att förändringen i förordningen om miljöledning i statliga myndigheter har medfört att de i större utsträckning än tidigare ställer miljökrav i samband med inköp.

Slutligen fick organisationerna svara om de hade några övriga kommentarer och synpunkter som de ville framföra till Naturvårdsverket.

Har förändringen i förordningen om miljöledning i statliga myndigheter medfört att din organisation i större utsträckning ställer miljökrav i samband med inköp?

5 Slutsatser och kommentarer

5.1 Inledning

Naturvårdsverket har vid tre tidigare tillfällen genomfört undersökningar kring miljöanpassade upphandlingar. För den nu aktuella undersökningen har Naturvårdsverket valt att byta metod från postala enkäter till webbenkäter. Undersökningen har adresserats till inköparna som är de som genomför inköpen i praktiken. Frågorna har reviderats kraftigt jämfört med tidigare undersökningar. Förändringarna när det gäller metod, målgrupp och frågeställningarna gör att jämförelserna med tidigare undersökningar är mycket få och övergripande.

Tidigare enkäter har riktat sig till statliga myndigheter, kommuner och landsting. Naturvårdsverket har denna gång valt att skicka ut enkäten till de statliga bolagen och till ambassaderna. Då inte alla organisationer omfattas av upphandlingsregelverket används ordet inköp istället för upphandling.

Naturvårdsverket SKOP-research AB strävar efter att läsaren av denna rapport ska bilda sig en egen uppfattning av resultatet och nå egna slutsatser. Därför har samtliga frågors resultat redovisats var och en för sig.

Naturvårdsverket har genomfört en workshop där enkätundersökningen låg till grund för diskussionerna. I workshopen deltog Susanne Lång från Miljöstyrningsrådet, Kristina von Oelreich, Märta Philp och Anna Samulesson från Naturvårdsverket och Susanna Fink från PostNord. Frida Haag från SKL Kommentus och Anna Ekberg från Kammarkollegiet lämnade synpunkter via mail då de fick förhinder att medverka i workshopen.

I detta kapitel kommer resultatet av undersökningen och workshopen att sammanfattas.

5.2 Ledning och styrning

Enligt enkätundersökningen så arbetar flertalet av organisationerna övergripande med ett processororienterat arbetssätt för att styra organisationens kvalitet- och miljöarbete. Flertalet av de statliga myndigheterna anger att de styr sitt miljöarbete utifrån förordningen om miljöledning i statliga myndigheter. Kommunerna är sällan miljöcertifierade utan arbetar utifrån ett processororienterat arbetssätt. Enkäten visar bland annat att flertalet av de organisationer som svarat på enkäten har styrande dokument som t.ex. inköspolicys som ställer krav på att inköpen ska miljöanpassas. Trots att dessa styrdokument finns så visar undersökningen att det inte ställs miljökrav i inköpen i den utsträckning som kan önskas.

40 procent av organisationerna anger att de har både centraliserade och decentraliserade inköp. Val av organisationsform kan påverka hur miljöanpassningen av

inköpen slår igenom. I kommunerna genomför vissa förvaltningar självständigt stora upphandlingar inom t.ex. bygg- och kollektivtrafik. Förvaltningarna och den centrala upphandlingsfunktionen samspelar inte alltid med varandra, vilket i sin tur kan leda till att miljökraven i inköpen inte ställs enhetligt.

31 procent av organisationerna i undersökningen anger att de genomfört en miljöutredning som omfattar miljöanpassade inköp. En miljöutredning genomförs för att identifiera vilka miljöaspekter som har en betydande miljöpåverkan, som t.ex. inköp av varor och tjänster.

Under workshopen diskuterades om inköparna som svarat på enkäten tolkat begreppet miljöutredning på ett likartat sätt. Troligen är begreppet välkänt bland miljösamordnare, men kanske inte bland inköpare. Det kan antas att de organisationer som är miljöcertifierade eller arbetar utifrån förordningen om miljöledning inom staten har en större förståelse för begreppet miljöutredning.

Riksdagen har antagit ett generationsmål och 16 nationella miljö kvalitetsmål för genomförandet av den svenska miljöpolitiken. Under workshopen diskuterades frågan om hänsyn tagits till de 16 nationella miljö kvalitetsmålen i samband med att en miljöutredning genomförts. 72 procent bland de som hade genomfört en miljöutredning svarade att de tagit hänsyn till de 16 nationella miljö kvalitetsmålen.

54 procent av organisationerna som svarat på enkäten ser miljöanpassade inköp som ett strategiskt verktyg för att nå generationsmålet och de nationella miljö kvalitetsmålen. De 16 miljö kvalitetsmålen får därmed anses vara väl kända bland flertalet av de organisationer som svarat på enkäten.

Svaret på frågan om organisationen har en inköps-/upphandlingspolicy som inkluderar miljöhänsyn vid inköp är i stort sett oförändrat sedan tidigare års undersökning. Trots att man denna gång tillfrågat en annan målgrupp är det fortfarande många (84 procent) som svarar att organisationen har en inköps-/upphandlingspolicy som inkluderar miljöhänsyn vid inköp. Det är dock viktigt att dessa policydokument konkretiseras i form av miljömål och handlingsplaner där några upphandlingsområden prioriteras.

Deltagarna på workshopen lyfte fram frågan om svårigheten med att kontrollera det som köpts in och att det verkligen stämmer med policydokument och ingångna avtal. Det finns ofta ett elektroniskt system för avtal men precisering av vem som ansvarar för kontrollen och hur ofta det bör ske saknas i vissa fall. Ett viktigt område att förbättra är uppföljning och utvärdering av miljökrav i inköp.

De statliga bolagen och kommunerna upplevs ha en tydligare ekonomisk styrning än myndigheterna och därmed en bättre uppföljning och utvärdering av sina inköp. Deltagarna på workshopen ansåg dock att det fortfarande är få organisationer som följer upp inköpen med hjälp av statistik och nyckeltal.

Inom offentliga verksamheter kan det vara svårt att få med ett långsiktigt perspektiv eftersom verksamhetens ekonomi följs upp per kvartal. Det kan leda till att hänsyn inte alltid tas till att miljöåtgärder kan vara ekonomiskt lönsamma på längre sikt.

5.3 Kompetens

Resultatet från undersökningen visar att flertalet tycker att det är svårt att ställa miljökrav i samband med inköp både i organisationer med stora och medelstora inköpsvolymerna. Trots att personer i både ledande ställning och inköpare har deltagit i olika utbildningar.

Vid workshopen framkom att det finns föreställningar om att miljökrav vid inköp ofta leder till överprövningar eller att inköpen blir dyrare. För att undanröja och hantera dessa uppfattningar krävs mer kunskap.

Miljöstyrningsrådets verksamhet och kriteriearbete fyller en viktig roll då flertalet av de offentliga verksamheterna använder sig av dessa miljökriterier men också genom det stöd som Miljöstyrningsrådet ger kring vägledning och utbildningar då det gäller miljöanpassade inköp. 60 procent av de organisationer som svarat på enkäten anger att de använder Miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier i sitt inköpsarbete.

En diskussion fördes att det finns få kurser och utbildningar om miljöanpassad upphandling. Det finns många kurser i upphandling med fokus på regelverket men få hur miljökrav kan ställas. Det är inte heller många upphandlingskonsulter som erbjuder särskilt stöd med miljökriterier. De rådande utbildningar som finns på marknaden för offentlig upphandling och inköp skulle kunna förbättras.

Interna utbildningar inom en organisation är också ett alternativ som fungerar bra. En inköpare har inte alltid god kännedom om den vara eller tjänst som ska köpas. Samarbetet mellan beställaren och med miljöansvarig måste fungera.

5.4 Genomförande av upphandlingar

Undersökningen visar att det inför ett inköp är få som alltid genomför en behovs- och marknadsanalys ur miljöperspektiv. Detta hänger också samman med att behovs- och marknadsanalyser generellt sätt inte genomförs i den utsträckning som skulle kunna ske. En tidig dialog med blivande leverantörer kan förebygga en överprövning och spara tid och resurser i senare skede.

Bland inköpare upplevs det lättare att ställa miljökrav som obligatoriska krav och därigenom undvika att ställa dessa som ett utvärderingskriterium. Undersökningen visar ändå att drygt hälften (56 procent) ställer miljökrav som ett utvärderingskriterium. I Kammarkollegiets ramavtal ställs miljökrav som kvalificeringskrav där det

bedöms som relevant, därutöver finns det vanligtvis möjlighet för den avropande myndigheten att lägga till utvärderingskrav utifrån en kravkatalog. Det är tänkbart att avropande myndigheter inte känner till den möjligheten. Statliga myndigheter kan också göra egna upphandlingar efter en avstegsanmälan till Kammarkollegiet om de anser att Kammarkollegiets ramavtal inte möter organisationens krav. Ingen myndighet har dock gjort det med miljökrav som skäl till avsteget.

En fråga som diskuterades var om begreppet ”kvalitet” också ska inkludera ”miljö-kvalitet”. På så sätt skulle inte miljö behandlas separat utan ses som ett viktigt kvalitetskrav som leverantören har att följa.

Enligt enkäten är det endast 43 procent som tar med miljöperspektivet när avtalet utformas. Detta leder till att miljökraven inte alltid följs upp. En viss förbättring har dock skett när det gäller uppföljning och utvärdering av avtal.

Andra frågor som diskuterades var vilka åtgärder som kan vidtas i samband med kontraktsbrott i form av vite och uppsägning. Deltagarna i workshopen diskuterade även hur långt inköparen ska gå i leverantörskedjan när det gäller uppföljning.

För att få leverantören att aktivt arbeta med miljöfrågan kan ett alternativ vara att leverantören ger ett lösningsförslag istället för att upphandlaren ställer alltför precisa miljökrav.

Ett ytterligare alternativ är att ställa en viss lägsta nivå på miljökraven vid alla inköp och sedan ställa högre miljökrav vid inköp där det är relevant. Miljöstyrningsrådets kriterier kan användas för att identifiera områden som anses särskilt viktiga ur miljösynpunkt.

Sammanfattningsvis kan sägas att slutsatserna som dras från i workshopen och resultatet från undersökningen är att miljökraven som ställs i inköp har ökat och därmed har kunskapen och arbetet med att ställa miljökrav blivit bättre. Det finns dock en tendens att många tror att det kostar mer och tar längre tid att genomföra inköp om miljökrav ställs. Trots detta vill flertalet av organisationerna ställa miljökrav och det som efterfrågas är fler och enklare verktyg, d.v.s. konkret hjälp i enskilda fall med att formulera miljökrav för olika typer av inköp.

För att nå dit krävs bättre utbildningar och att de som tillhandahåller utbildning har rätt bakgrund och kompetens. Det krävs också ett bättre internt samarbete mellan miljökunnsig personal och inköpare. En viktig fråga som diskuterats är hur miljöanpassade inköp ska kunna bidra till att generationsmålet och miljö kvalitetsmålen uppnås. För att bidra till en minskad miljöpåverkan bör organisationer ställa miljökrav i första hand utifrån några prioriterade områden som t.ex. inom energi, byggsektorn, transporter, livsmedel, kemikalier och IT.

Miljöanpassade inköp är ett viktigt styrmedel för att bidra till Generationsmålet och att de nationella miljö kvalitetsmålen uppnås. För att miljöanpassade inköp ska få

den genomslagskraft som önskas så behöver frågan följas upp och efterfrågas på den politiska nivån i betydligt större utsträckning än vad som sker idag.

Bilaga Frågeformulär

Fakta om organisationen och dess inköp

1. Är din organisation en ...

- Statlig myndighet
- Statligt bolag
- Landsting
- Kommun

2. Ungefär hur många anställda har din organisation?

- Färre än 100 anställda
- 101-500 anställda
- 501-1000 anställda
- 1001-5000 anställda
- 5001-10000 anställda
- fler än 10000 anställda

3. Ungefär hur stor är din organisations årliga inköpsvolym räknat i svenska kronor?

- Mindre än 1 miljon
- 1-10 miljoner
- 11-100 miljoner
- 101-1000 miljoner
- Mer än 1000 miljoner

4. Lyder din organisation under någon eller några av följande lagar? Flera svar får anges.

- Lagen (2007:1091) om offentlig upphandling (LOU)
- Lagen (2007:1092) om upphandling inom områdena vatten, energi, transporter och posttjänster (LUF)
- Lag (2008:962) om valfrihetssystem (LOV)
- Annat Vad?

5. Vilken är den huvudsakliga inköpsmetoden i din organisation?

- Avrop på samordnade ramavtal (statliga eller andra, t.ex. SKI:s ramavtal)
- Egna upphandlingar och ramavtal
- Direktupphandlingar
- Inköp utanför LOU/LUF/LOV
- Annat, Vad?

6. Hur är era inköp organiserade? Har ni ...

- En centraliserad inköpsfunktion
- Decentraliserat det i organisationen
- Både centraliserat och decentraliserat
- Samverkan mellan flera organisationer, t.ex. kommuner
- Annat, Vad?

Ledning och styrning

7. Styr din organisation utifrån någon av följande modeller för kvalitet och/eller miljö? Flera svar får anges.

- ISO 9001 eller annan standard för kvalitet
- Balanserat styrkort
- Ett processorienterat arbetssätt
- Europeiska förordningen för miljöledning och intern miljörevision (EMAS)
- ISO 14001 (internationella standarden för miljöledning)
- Förordning (2009:907) om miljöledning i statliga myndigheter
- Annat, Vad?

8. Har din organisation genomfört en miljöutredning som omfattar arbetet med miljöanpassade inköp?

- Ja
- Nej

Om ja:

9. Togs hänsyn till de 16 nationella miljö kvalitetsmålen i miljöutredningen?

- Ja
- Nej

10. Har din organisation någon inköps-/upphandlingspolicy eller några centrala riktlinjer som inkluderar miljöhänsyn vid inköp?

- Ja
- Nej

11. Har din organisation en miljöpolicy som innehåller frågor kring miljöanpassade inköp?

- Ja
- Nej

12. Är ert inköpsarbete en integrerad del i organisationens ordinarie verksamhetsplanering och uppföljning av budget och ekonomi?

- Ja
- Nej

13. Genomför organisationen en återkommande uppföljning och utvärdering av inköpen med stöd av statistik och mätetal/nyckeltal?

- Ja
- Nej

14. Har din organisation några interna miljömål och/eller handlingsplaner för miljöanpassade inköp?

- Ja
- Nej

Om ja:

15.

Är de interna miljömålen för inköp mätbara och följs det upp och utvärderas av ledningen?

- Ja
- Nej

16. Har din organisation en inköpsorganisation och/eller rutiner för att säkerställa att miljöhänsyn tas i samband med att inköpen genomförs?

- Ja
- Nej

17. Har organisationen ett system för kontroll av att inköp av varor och tjänster görs i överensstämmelse med de avtal organisationen har upprättat?

- Ja
- Nej

18. Ser organisationen miljöanpassade inköp som ett strategiskt verktyg för att bidra till att uppnå generationsmålet och de nationella miljö kvalitetsmålen?

- Ja
- Nej

Inköpskompetens

19. Har personer i ledande ställning i din organisation genomgått någon utbildning i ...

Flera svar får anges

- Regelverket kring offentlig upphandling
- Miljöanpassad offentlig upphandling
- Miljöanpassade inköp

20. Har personer som genomför inköp i din organisation genomgått någon utbildning i ...

Flera svar får anges

- Regelverket kring offentlig upphandling?
- Miljöanpassad offentlig upphandling
- Miljöanpassade inköp

21. Har din organisation personal med miljökompetens som kan hjälpa till att formulera miljökrav?

- Ja
- Nej

22. Har din organisation personal med miljökompetens som kan hjälpa till att utvärdera anbud och följa upp avtalet under avtalstiden?

- Ja
- Nej

Genomförande av inköpet

Förberedelsearbetet

23. Genomför ni en behovs- och marknadsanalys ur miljöperspektiv inför ett inköp?

- Alltid
- Oftast
- Sällan
- Aldrig

24. I vilket/vilka skeden av arbetet tas miljöperspektivet in i inköpsprocessen?

Flera svar får anges.

- Då behov/marknadsanalysen genomförs
- När kraven på produkten/tjänsten utformas
- När avtalet utformas
- Annan tidpunkt, Vilken?

Kravställning

25. Ställer ni miljökrav inom följande områden? Flera svar får anges.

- Byggbranschen
- Energi
- Transporter
- Livsmedel
- IT
- Annat, Vilket?

26. Ställer din organisation miljökrav vid inköp?

- Alltid
- Oftast
- Sällan
- Aldrig

Om alltid, oftast eller sällan:

27. Vilken typ av miljökrav brukar ställas? Är det ... Flera svar får anges.

- Generella krav som alltid eller oftast används (t.ex. om finns en miljöpolicy)
- Kraven är individuellt utformade för varje produkt eller tjänst som köps
- Krav ställs på att det finns ett certifierat miljöledningssystem eller motsvarande

Om alltid, oftast eller sällan:

28. Hur brukar ni ställa era miljökrav? Flera svar får anges.

- Som obligatoriska krav/ska-krav
- Som utvärderingskriterier/bör-krav
- Som särskilda kontrakts/avtalsvillkor
- Annat, **Vad?**

Om alltid, oftast eller sällan:

29. Varför har ni valt att ställa kraven på det sättet?

30. Vid vilka av följande inköp ställer ni miljökrav? Flera svar får anges.

- Öppen upphandling
- Förenklad upphandling
- Direktupphandling
- Avrop
- Köp av produkter
- Köp av tjänster
- Annat, **Vilken?**

31. När din organisation avropar från ramavtal, brukar ni då välja de ”miljöbästa” produkterna ur sortimentet när det är relevant?

- Ja
- Nej

32. Använder din organisation något/några av följande verktyg eller vägledningar som hjälp för att miljöanpassa era inköp? Flera svar får anges.

Systemstöd i form av IT

Miljöstyrningsrådets kriterier

EU:s kriterier för miljöanpassad offentlig upphandling

Upphandlingsstödet vägledning

Kriterier från en miljömärkning

Egna lathundar eller handledningar

Stöd och vägledning från andra myndigheter och organisationer (Kammarkollegiet, Konkurrensverket, Sveriges kommuner och landsting m.fl.)

Konsultstöd

Samarbete med andra myndigheter, organisationer, landsting, kommuner m.fl.

Annat, Vad?

Utvärdering

33. Använder din organisation miljökrav i samband med att produkten/tjänsten utvärderas?

Alltid

Oftast

Sällan

Aldrig

34. Brukar din organisation använda totalkostnadsberäkningar/livscykelkostnads-beräkningar när det är relevant?

Ja

Nej

Uppföljning

35. Följer din organisation upp de miljökrav som ställts i samband med era inköp under kontrakts/avtalstiden?

Alltid

Oftast

Sällan

Aldrig

Om följer upp:

36. Vilka typer av uppföljningar gör din organisation? Flera svar får anges.

- Begär in data/dokumentation som är verifierad av eller kan verifieras av tredje part
- Stickprovskontroller
- Besök på plats
- Avstämningsmöte med leverantör
- Leverantörsförsäkran
- Annat, **Vad?**

Möjligheter och hinder

37. Är det lätt eller svårt att ställa miljökrav i samband med inköp?

- Mycket lätt
- Ganska lätt
- Varken lätt eller svårt
- Ganska svårt
- Mycket svårt
- Vet ej

38. Vilka är de största hindren för miljöanpassade inköp i din organisation?

Flera svar får anges.

- Det tar längre tid
- Det kostar mer
- Bristande intresse inom organisationen
- Bristande kunskap om hur man ställer miljökrav
- Krångliga regler/lagstiftning
- Rädsla för överprövning
- Annat, **Vad?**

39. Vad tror du i första hand skulle få din organisation att i större utsträckning ställa miljökrav?

- Information om upphandlingslagstiftningens bestämmelser om miljöhänsyn
- Tillgängliga verktyg för miljöanpassad upphandling
- Information om produkters miljöpåverkan
- Information om hur miljöhänsyn kan tas igenom användning av olika upphandlingsförfaranden
- Goda exempel
- Hjälp att formulera miljökrav
- Starkare stöd från ledningen
- Tillgång till miljökompetens
- Annat, **Vad?**

Om organisationen lyder under någon av lagarna om offentlig upphandling (LOU, LUF, och LOV):

Den 15 juli 2010 1 kap. 9 a § infördes en ny bestämmelse i lagen (2007:1091) om offentlig upphandling som säger att upphandlande myndigheter bör beakta miljöhänsyn och sociala hänsyn vid offentlig upphandling om upphandlingens art motiverar detta.

40. Har den förändringen medfört att din organisation i större utsträckning än tidigare ställer miljökrav i samband med inköp?

Ja
Nej

Den 1 januari 2010 trädde förordningen (2009:907) om miljöledning i statliga myndigheter i kraft. I 13 § i förordningen anges att myndighetens miljöledningssystem ska innebära att myndigheten miljöanpassar sina upphandlingar i den mån en sådan anpassning är möjlig.

41. Har den förändringen medfört att din organisation i större utsträckning än tidigare ställer miljökrav i samband med inköp?

Ja
Nej

Övriga kommentarer

42. Övriga kommentarer och synpunkter som du vill framföra till Naturvårdsverket.

Miljöanpassade inköp

Verktyg för att nå de
nationella miljö kvalitetsmålen

RAPPORT 6591

NATURVÅRDSVERKET
ISBN 978-91-620-6591-1
ISSN 0282-7298

Den offentliga sektorn har ett ansvar för att bidra till att generationsmålet och de 16 nationella miljö kvalitetsmålen uppnås. För att nå dessa mål har miljöanpassade inköp av varor och tjänster identifierats som ett viktigt styrmedel.

Syftet med att ställa miljökrav vid inköp av varor och tjänster är att minska miljöbelastningen och bidra till hållbara konsumtion- och produktionsmönster.

Naturvårdsverket har genomfört en enkätundersökning i syfte att återkommande följa upp hur statliga myndigheter, kommuner, landsting och statliga bolag arbetar med att ställa miljökrav i samband med inköp av varor och tjänster.

